

ESGLÉSIA-MONESTIR DE SANT PAU DEL CAMP

▶ SÍNTESE

➤ SITUACIÓ

Des de l'inici de la fundació de Barcino, va formar-se un nucli urbà habitat. A extramurs, a la falda de Montjuïc, hi havia un vast pla dedicat al cultiu, la qual cosa va provocar que se l'anomenés: El Camp.

➤ HISTÒRIA DEL MONESTIR

▶ LA CRONOLOGIA

La documentació que existeix sobre el monestir de Sant Pau del Camp és molt escassa i confusa.

- ✓ **897-911:** El comte Guifré-Borrell funda el monestir de Sant Pau, tal com es pot comprovar a la làpida funerària d'aquest comte (trobada el gener de 1596) i que actualment és adossada al mur del braç esquerre de l'església, sota el creuer.

Des que fou fundat i fins al saqueig dut a terme per Al-Mansur, l'any 985, no hi ha cap document escrit, de manera que només se sap que era una simple església que no va acollir cap comunitat fins a la seva fundació.

- ✓ **911:** Possible existència al mateix indret d'un edifici de característiques desconegudes i del qual poden procedir els dos capitells de marbre i d'altres elements que hom després reutilitzà en la porta d'entrada.
- ✓ **911 abril 26:** Mor el comte Guifré-Borrell, que probablement havia fundat el monestir, i és enterrat a Sant Pau. D'aquesta data es conserva encara la làpida sepulcral.
- ✓ **977:** Un document especifica el nom de l'abat de la comunitat (Ató) i dels monjos del monestir en ocasió de les vendes d'unes terres al vescomte Guitard de Barcelona. (L'expressió domus sancti Paulii Apostoli qui es situs in maritima, in littore maris fa creure que no es tracta de Sant Pau del Camp, sinó de Sant Pol de Mar, al Maresme).
- ✓ **985:** Un document fa referència a Sant Pau, l'existència de l'església del qual és esmentada com a delimitació en una donació a la canònica de la catedral de Barcelona. Sant Pau del Camp sofreix l'escomesa d'al-Mansor. Com a conseqüència, desapareix la comunitat. El patró Sendred ofereix el temple de Sant Pau, sense culte, a la ciutat de Barcelona.
- ✓ **991:** Un document acredita que Sant Pau fou un monestir abans de l'atac d'al-Mansor.
- ✓ **1017:** Travari llega a l'església de Sant Pau una vinya, en la qual es fa enterrar.
- ✓ **1048:** Un altre document fa referència a l'existència de l'església de Sant Pau del Camp.
- ✓ **1096:** En plens intents de restaurar-hi la comunitat el monestir és ofert a Sant Cugat del Vallés.

- ✓ **1098:** En una butlla del papa Urbà II que confirma els béns propis del monestir de Sant Cugat del Vallés figura l'església de Sant Pau fora les muralles de Barcelona amb els béns que li havien concedit el comte Guifré-Borrell i la seva muller.
- ✓ **1114:** El monestir és devastat per les tropes dels almoràvits, que arriben fins a les portes de Barcelona.
- ✓ **1117:** Els esposos Geribert Guitard i Rotlendis, nobles fundadors de la casa dels Belllloc, emprenen la tasca de reconstrucció de l'edifici a fi que, un cop llesta, passi a dependre del monestir de Sant Cugat del Vallés per tal que s'hi pugui constituï una nova comunitat monacal. En aquesta restauració són emprats elements d'èpoques anteriors. La mort els impedeix de veure realitzats llurs desigs. Aquests nobles, com a donació, el col·locaren sota la protecció i la tutela de la Santa Seu, de forma que el monestir podia funcionar de manera totalment autònoma.
- ✓ **1120:** El Papa Calixt II esmenta Sant Pau del Camp, amb el títol de monestir, i les seves propietats en una butlla de confirmació de béns de Sant Cugat.
- ✓ **1127, desembre 30:** Els prohoms de Barcelona i el bisbe Oleguer, que detenien la tutela del monestir, a causa de la negligència de monjos precedents, preocupats més d'acaparar béns que no pas de dignificar el culte, estableixen la residència monàstica d'acord amb l'abat de Sant Cugat, Rutiland, a qui lliuren l'església.
- ✓ **Segles XII-XIII:** Una època d'esplendor dóna lloc a la construcció del temple i posteriorment del claustre actuals. Comencen a Sant Pau les reunions dels capítols generals de la Congregació Claustral Tarraconense i Cesaragustana.
- ✓ **Segle XIII:** El monestir ja no depèn de Sant Cugat.
- ✓ **1307:** Coincidint amb una reconstrucció de les dependències monacals, les despulles de Geribert Guitard i de Rotlendis són transportades a un cenotafi.
- ✓ **1318:** A causa de l'augment de la comunitat del monestir el prior Pere Ferran construeix una nova sala capitular i un nou dormitori.
- ✓ **Segle XIV:** Durant aquest segle són fetes al monestir moltes fundacions.
- ✓ **1490:** S'hi celebra el darrer capítol general de les dues províncies eclesiàstiques de Tarragona i Saragossa.
- ✓ **1508:** El monestir s'uneix a Montserrat.
- ✓ **1593:** Novament s'uneix a Sant Cugat.
- ✓ **1617:** Ara depèn del monestir de la Portella del Berguedà.
- ✓ **1563:** Desavinences entre monjos fan que un d'ells, Joan Arbós, sigui desterrat a Rodes.
- ✓ **1577:** El monestir de Montserrat aconsegueix, amb el consentiment de Felip I d'Aragó, que Gregori XIII li uneixi el de Sant Pau del Camp, que és ocupat pels monjos de la capella de Montserrat del carrer de la Porta Ferrissa. S'intenta d'establir a Sant Pau el col·legi de la Congregació Claustral; però aquest, finalment, s'estableix a Lleida.
- ✓ **1578, setembre 18:** A causa de la disconformitat amb la decisió del papa, un parlament convocat per la Congregació Claustral decideix d'enviar el monjo Jeroni Tort a Roma a protestar.
- ✓ **1578, novembre 20:** El monjo ja és de retorn. Comença una època de plets amb Montserrat. Finalment, aquest monestir cedeix.
- ✓ **1593:** La comunitat de Sant Pau es canvia amb la de Sant Benet de Bages: els monjos observants de Sant Pau procedents de la capella de Montserrat anaren a viure a Sant Benet i els claustrals de Sant Benet de Bages vingueren a viure a Sant Pau.
- ✓ **1592, agost 14:** El noviciat benedictí de la Congregació Claustral Tarraconense s'instal·la a Lleida per una butlla del papa Climent VIII.
- ✓ **1594:** Tornen a celebrar-se a Sant Pau els capítols de la Congregació Claustral.
- ✓ **1596:** És trobada la làpida sepulcral del comte Guifré-Borrell i les seves despulles en una urna de vidre.

- ✓ **1611:** L'abat de la Portella, Pere Sanxo, escriu a Felip III demanant que el monestir de Sant Pau sigui unit al de la Portella (Berguedà). Els tràmits es demoren fins a la mort del prior de Sant Pau, Russinyol.
- ✓ **1617, novembre 27:** El monestir s'uneix al de la Portella, per una butlla del papa Pau V.
- ✓ **1618:** La làpida del comte Guifré-Borrell és col·locada, per ordre de l'abat Pere Sanxo, al mur exterior de la porta nord de l'església.
- ✓ **1654:** Són portades des del monestir de Sant Martí del Canigó les relíquies de sant Galderic, patró dels pagesos catalans.
- ✓ **1672:** El noviciat benedictí de la Congregació Claustral Tarraconense, instal·lat a Lleida el 1592, passa a Sant Pau. Comença una època d'esplendor.
- ✓ **1705-1714:** Durant la Guerra de Successió són portades a Sant Pau les relíquies de Santa Madrona, que es veneraven a la seva capella de Montjuic, ara destruïda.
- ✓ **1710:** L'abat Joan Soler edifica una nova residència abacial.
- ✓ **1808, abril 17:** Els presidents de la Congregació dicten una instrucció sobre el comportament dels joves escolars de Sant Pau a les cases particulars, a les quals havien estat destinats a causa d'haver estat convertit el monestir en hospital de les tropes invasores franceses.
- ✓ **1809, juny inicis:** L'hospital de Sant Pau és instal·lat a les drassanes.
- ✓ **1811:** El monestir les dependències i el temple, són ocupats per les tropes italianes.
- ✓ **1814, octubre:** Gràcies al zel del professor Joan de Zafont, torna a estar obert el col·legi, i el curs comença normalment.
- ✓ **1815, febrer 27:** Les relíquies de sant Galderic, que a l'època de la dominació napoleònica havien estat traslladades a una casa particular, són declarades autèntiques i són traslladades novament al seu altar. L'abat Parrella fa posar la làpida del comte Guifré-Borrell a l'interior de l'església. Una visita feta al monestir dóna compte del seu abandó.
- ✓ **1816, octubre:** És elegit abat del monestir el professor de teologia Joan Zafont, que tenia només 27 anys. És l'últim dels abats de Sant Pau.
- ✓ **1820:** Extinció del noviciat de la Congregació Claustral Tarraconense decretada durant el període constitucional i abandó del monestir pels monjos. L'ajuntament destina el claustre a escorxador públic; la resta de l'edifici és destinada una part al col·legi i una altra a correccional.
- ✓ **1823, gener 21:** Estant l'església sense campanes, l'ajuntament decideix que sigui traslladada a Sant Pau una de les campanes de l'esfondrada església parroquial de Sant Jaume, decisió que no és duta a terme.
- ✓ **1824, gener 22:** Les parròquies són restituïdes a llur estat antic, amb la qual cosa Sant Pau del Camp deixa d'ésser parròquia. La part del convent destinada a col·legi és ocupada per les tropes reialistes franceses.
- ✓ **1828, gener 12:** Els monjos retornen al monestir.
- ✓ **1830, novembre 9:** A fi que pugui ésser llegida de cada banda, la làpida del comte Guifré-Borrell és encastada en el buit d'una finestra.
- ✓ **1833:** Darrer any del col·legi.
- ✓ **1835:** A causa de l'exclaustració, els monjos abandonen definitivament el monestir, que és incendiat per elements del poble. L'església és erigida en parròquia i Josep Colomer n'és nomenat rector. Molts sepulcres i inscripcions lapidàries són llevades del monestir i transportades de primer a Sant Joan de Jerusalem i després a Santa Àgata. Els bastiments claustrals són emprats per a diversos fins. Al final, passen a dependre del ministeri de la guerra, que els transforma en caserna, situació que dura fins a l'any 1890. Durant la guerra civil ocupen Sant Pau els liberals que hi havia al camp i que a causa de

la guerra havien hagut d'abandonar llurs cases i s'aixoplugaven a les muralles de Barcelona.

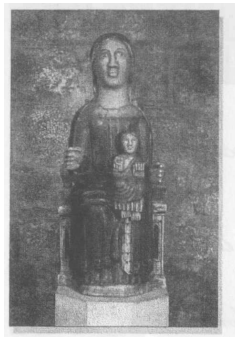
- ✓ **1842:** S'hi instal·len dues escoles, una per a nens i l'altra per a nenes.
- ✓ **1845:** L'estat s'empara del convent i el destina a caserna. L'edifici sofreix transformacions i mutilacions diverses.
- ✓ **1855:** A fi de salvar-los de la destrucció, el comte de Bell-lloc reclama i obté de poder traslladar al seu castell de la Roca del Vallés els sarcòfags dels seus avantpassats, fundadors del monestir.
- ✓ **1866:** Diverses iniciatives particulars per tal d'aconseguir una dignificació de l'edifici s'adrecen, sense èxit, al govern. Anys més tard el monestir corre el gran perill de desaparèixer totalment. El claustre, que és dintre la caserna, és inclòs en una venda d'edificis militars. El rector, d'altra banda, determina d'ensorrar l'església a fi de construir-ne una altra de moderna i més àmplia. Els plans de la nova construcció ja estaven enllestits.
- ✓ **1879, juliol 18:** Gràcies a l'esforç combinat de l'Associació d'Excursions Catalana i de Víctor Balaguer, aleshores diputat, Sant Pau del Camp és declarat monument nacional.
- ✓ **1890:** La tropa abandona el monestir.
- ✓ **1896:** Comença una campanya restauradora alentada pels escrits de Miquel i Badia i pels diners recollits en una tómbola. Essent rector de la parròquia Ramon de Magarola, comença la restauració de l'església, dirigida per l'arquitecte Francesc de P. Villar i Carmona. Entre d'altres treballs, el temple és repicat totalment.
- ✓ **1899, finals:** Mor el rector Magarola. El succeeixen Josep Bruquetas i Aurelià Estany, els quals continuen la restauració amb grans dificultats.
- ✓ **1901, novembre 4:** Gràcies a les gestions i el zel de Josep Bruquetas, se signa amb l'exèrcit l'acta de cessió al bisbat de la part del monestir que havia ocupat la tropa.
- ✓ **1904:** Després de moltes vicissituds, el bisbat pren possessió de la part atorgada per l'exèrcit.
- ✓ **1907:** Acaben els treballs de restauració.
- ✓ **1908, gener 26:** Se celebra l'acte d'inauguració de la capella del Santíssim instal·lada a la sala capitular i la restauració del claustre. En aquest acte pronuncia un discurs Dolors Monserdà de Macià.
- ✓ **1909, juliol:** L'església i la rectoria són incendiades durant la Setmana Tràgica.
- ✓ **1922:** Una nova restauració: és enderrocada la capella del segle XVII que havia estat primer del Sant Crist i després del Santíssim i que amagava l'obra vella i encongia inútilment l'entrada del temple. Aquesta reforma és inaugurada l'any següent pel rector, Manuel Rovira.
- ✓ **1926:** Josep Collaso i Gil, en el seu testament dona a l'Ajuntament un milió de pessetes per a la construcció d'una escola pública.
- ✓ **1927:** És creada la Junta de Urbanización y Acuartelamiento, encarregada de construir noves casernes per a la guarnició de Barcelona i de cedir a l'ajuntament els vells edificis ocupats per la tropa. Entre aquests figura la part d'edifici de Sant Pau que havia servit de caserna.
- ✓ **1935, octubre 20:** A l'antic convent de Sant Pau s'hi inaugura el grup escolar Collaso i Gil, perquè l'ajuntament l'ha enderrocada perquè creu que l'edifici no reunia les condicions arqueològiques suficients.
- ✓ **1936:** Durant la guerra civil el temple és incendiat novament.
- ✓ **2008:** Restauració polèmica: Retirada del brollador d'aigua del centre del claustre, el canvi de l'enllosat de pedra del terra per una base de formigó i pedres blanques, i la instal·lació d'una porta de vidre i fusta a l'entrada.

➤ L'EDIFICI

La vella església fou totalment renovada cap al segle XIII amb un tipus de construcció de pla romànic amb una nau amb creuers, tres àbsides i cimbori. S'usà la pedra treballada per a les parts nobles i destacables com la portalada, la part alta de la façana, les arcuacions cegues sobre permòdols que l'envolten en les parets, els àbsides i també a la part interna de la nau.

En canvi, s'usaren simples blocs rústics de mides inferiors per als murs. La volta és de canó apuntat, mentre que els arcs del creuer són de mig punt, sobre els quals s'eleva la cúpula, també d'arc apuntat, sobre trompes còniques, amb cimbori poligonal exterior molt elevat. La volta dels braços del creuer i dels àbsides descansa sobre una fina cornisa.

A la portalada foren aprofitats dos capitells de marbre de tradició visigoda que sostenen unes impostes decorades amb detalls geomètrics.

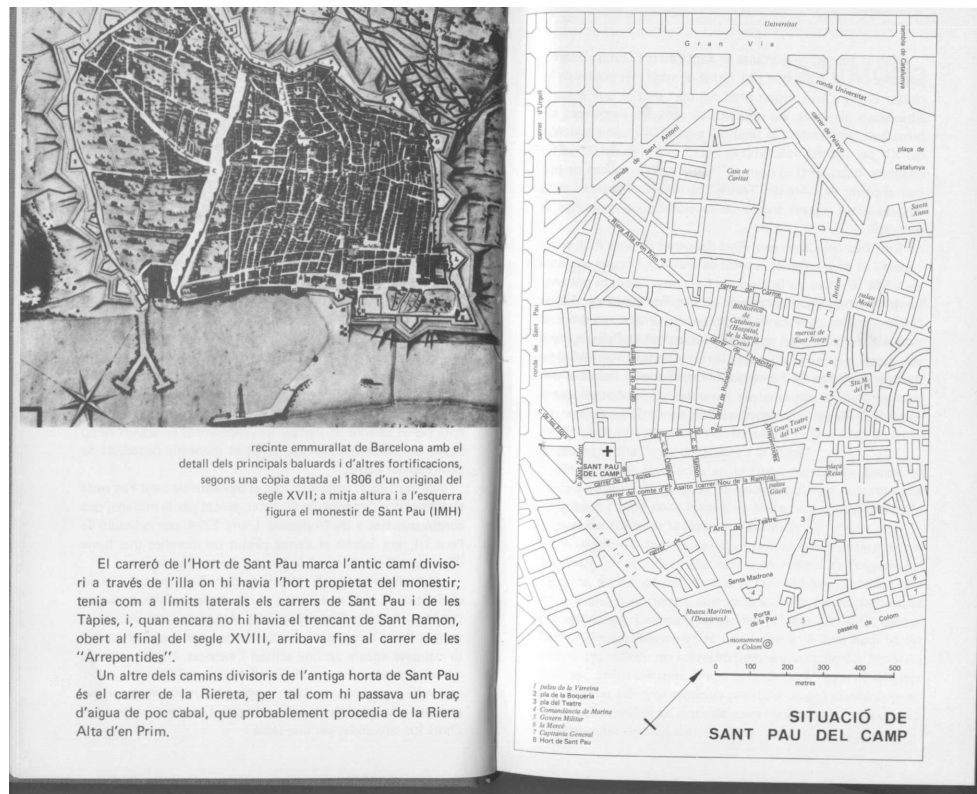
Al relleu del timpà hi ha representada la majestat del Senyor entre Sant Pau i Sant Pere. A cadascun dels laterals de l'arc, emergeixen el lleó i el toro, símbols dels evangelistes, i amb relleus més alts, l'àngel i l'àliga, entre els quals apareix, al centre, la mà de Déu. A la descripció del dentell es recorda als que sufragaren l'obra de l'església.

✓ El claustre

La construcció del **claustre** es deuria produir immediatament després. Forma un pati quadrat amb reforços intermedis al centre de les galeries, que recorren sobre columnes aparellades. La seva particularitat rau en els arcs lobulats de clara tradició àrab que li donen un encant singular.

El temes que ornamenten els 48 capitells del claustre no són gaire variats perquè les representacions sovint es dupliquen en capitells aparellats. La gran majoria dels capitells deriven del corinti del que prenen les fulles d'acant amb vivacitat i naturalitat, sota un expert cisell que les detalla o les transforma en les seves fulles arrissades. Tot i aquesta bellesa, molt dels capitells van ser devastats. Són estranys els temes ornamentals amb entrellaçats o palmetes. Les representacions figuratives es redueixen en un curt repertori de lleons, aus de rapinya i ocells. No hi falten les sirenes ni les lluites de guerrers contra monstres i lleons que s'enllacen en un agitat moviment. Al costat d'un personatge que apunta amb una fletxa a una gasela, apareixen, com a personatges històrics, només els temes d'Adam i Eva i el turment d'una dona entre dos gripaus. L'obra artística es belluga entre les influències àrabs que produïren els arcs lobulats i la labor d'uns obradors la presència dels quals es nota en d'altres monuments del segle XIII que conserva Barcelona.

➤ L'EMPLAÇAMENT

Ja des dels primers moments en que fou creada Barcino començà a formar-se un nucli habitat que, amb el temps, havia d'esdevenir la ciutat comtal. Aquest lloc primitiu era l'actualment anomenat Barri Gòtic, o sigui, la Rambla, la via Laietana, la catedral, les muralles del Paral·lel, el port i les Drassanes.

Fora les muralles hi havia cases aïllades, on vivien els habitants que conreaven llurs terres al voltant de la casa. La zona designada com a Mont Tàber formada pels contraforts de Montjuic i el Paral·lel era una zona bastant humida i, per tant, força apta per al conreu de l'arròs. És precisament en aquest camp obert de Barcelona on fou erigit el monestir benedictí de Sant Pau del Camp.

No fou fins al segle XIV que el monestir de Sant Pau restà circumscrit a l'interior de la ciutat, tancat per la muralla, que continuava fins a les Drassanes. L'any 1374, per indicació de Pere III, era iniciat el darrer circuit de muralles que havia d'incloure el raval en què hi havia el monestir.

Al final del segle XV, l'horta de Sant Pau formava una illa el límit de la qual començava al peu de la muralla de davant l'església, arribava fins al carrer de Robadors i circumdava el temple fins a tornar a la muralla. En aquesta època, el monestir ocupava encara un lloc solitari i exposat. L'hort, protegit només per esbarzers, que el circumdaven, era blanc de tothom qui volia per anar-hi a robar o era utilitzat, sobretot pels negres, per a la pràctica de la prostitució. Tot plegat motivà que l'hort fos circumdat per una tàpia.

El carreró de l'Hort de Sant Pau marca l'antic camí divisorí a través de l'illa on hi havia l'hort propietat del monestir; tenia com a límits laterals els carrers de Sant Pau i de les

Tàpies, i, quan encara no hi havia el trencant de Sant Ramon, obert al final del segle XVIII, arribava fins al carrer de les “Arrepentides” (Penedides).

Un altre dels camins divisoris de l’antiga horta de Sant Pau és el carrer de la Riereta, per tal com hi passava un braç d’aigua de poc cabal, que probablement procedia de la Riera Alta d’en Prim.

Amb el temps, els voltants de Sant Pau del Camp s’anaren poblant, fins al punt que s’hi formà el nucli més poblat de la ciutat. El fet d’èsser situat prop del port motivà que al barri abundessin els cafès, els cabarets, els tablados flamencs i els prostíbuls, freqüentats, al final del segle XIX i començament del XX, per literats, noctàmbuls i gent que vivia del vici. Fou aleshores quan sortí el nom de “Barri Xino”, aplicat de primer al carrer de l’Arc del Teatre i carrerons adjacents i estès després a tot aquest indret de la ciutat, que englobava el monestir.

Sant Pau del Camp és al final del carrer de Sant Pau, entre aquest i el de les Tàpies, a tocar del Paral·lel, i ocupa una àrea de 1.364 m².

➤ LA HISTÒRIA

✓ Introducció

El monestir de Sant Pau va rebre el cognom del Camp pel fet d’èsser originàriament situat en la vasta planura que hi havia, a l’alta edat mitjana, entre el Montjuic i el rieral on s’ha format la Rambla.

Sant Pau i Sant Pere de les Puel·les eren dos monestirs que marcaven dues fites extremes de la ciutat de Barcelona, de manera que la frase popular barcelonina “anar de Sant Pere a Sant Pau” volia dir anar d’un extrem a l’altre, amb un sentit parell de la dita “anar de la Seca a la Meca”.

El monestir fou inclòs en la ciutat murada de Barcelona durant el segle XIV, quan es va construir un nou mur que englobava l’antic raval format de poc a l’entorn del monestir, al qual s’entrava per la porta de Sant Pau.

A desgrat de la popularitat de què va gaudir antigament el monestir i de la bellesa i caràcter monumental de l’església i el claustre, no es pot pas dir que el cenobi sigui gaire afortunat en notícies històriques. Són encara molts els punts obscurs del seu passat, i en especial els dels orígens.

La seva situació ciutadana, si bé no el va fer mai un lloc gaire apte per al retir i la vida monàstica -almenys en els temps moderns-, el va fer sempre un lloc cobejat pels grans monestirs, i en especial per la Congregació Claustral Tarraconense, que així disposava d’una casa a la ciutat molt apta per a les gestions prop les autoritats i per als capítols i reunions que afectaven la marxa de la congregació; per aquesta causa hom veurà que la majoria de capítols de la congregació s’hi reuneixen i que més modernament el col·legi d’ensenyament de tots els monjos de la congregació i el noviciat s’hi instal·len, sense que això porti cap injecció de vitalitat a la migrada vida del vell cenobi en temps moderns.

La síntesi històrica que aquí donem és encara molt provisional i té punts obscurs, car es

basa essencialment i exclusivament en una recopilació i una crítica de les notícies i documents publicats fins avui en les obres que se citen en la bibliografia. A l'Arxiu de la Corona d'Aragó hi ha abundants pergamins i material històric que permetria d'omplir moltes llacunes i que segurament aportaria noves clarícies.

✓ Els orígens

Les causes i motivacions que portaren a la fundació i dotació inicial del monestir de Sant Pau són completament desconegudes, fins al punt que hi ha diversos historiadors que afirmen rodonament que no n'hi ha cap referència abans de l'any 1000, i d'altres afirmen, més cautelosament, que no hi ha res de segur fins el 1117.

La majoria d'autors, en canvi, admeten que degué ésser fundat pel comte Guifré-Borrell o Guifré II abans del 911, que la desfeta de Barcelona per al-Mansor dei 985 n'eliminà tota la documentació antiga i que va passar per un període de prostració i manca de vida monàstica, fins que fou de nou endegat, al final del segle XI i al principi del XII, per Geribert i la seva muller Rotlendis, sota la protecció de Roma i del monestir de Sant Cugat del Vallés. Aquesta posició més ajustada, que és en substància la que aquí exposarem i raonarem, va ésser iniciada arran del trobament de la làpida del comte Guifré-Borrell, el 1596.

Només de pas, sense donar-hi cap valor històric, cal fer esment d'una tradició erudita i fabulosa que, emparant-se en antics cronistes religiosos, com Massot (1699), Argaiz (1677) i Armañá (1751), pretén que el primitiu monestir degué ésser fundat el segle VI per sant Paulí, deixeble de sant Agustí, amb monjos augustinians o d'un orde de Sant Antoni Abat, en temps del bisbe Lampi o Lampadi de Barcelona. No cal pas insistir sobre aquest punt, del tot gratuït, que retreuen encara Pi i Arimon i Capmany en les obres citades a la bibliografia.

Una altra atribució falsa molt comuna, constatada almenys des de Bofarull, pretén que fa referència a aquest monestir un document del 977 pel qual l'abat Ató i els monjos del monestir de Sant Pau, *qui est situs in maritima, in litore maris*, permuten amb el vescomte Guitard una peça de terra situada al Montjuic amb unes vinyes. La situació geogràfica dels béns ha fet atribuir aquest document a Sant Pau del Camp, però Pons i Guri i Udina, en les seves obres citades, deixen perfectament aclarit que es tracta del monestir de Sant Pol de Mar, que molts altres documents diuen situat *in litore maris*, cosa que de cap manera no pot dir-se de Sant Pau del Camp. Per tant, l'abat Ató i els monjos del document són els de Sant Pol de Mar.

L'aportació documental més seriosa per a provar l'existència de l'església de Sant Pau, abans de la seva menció explícita en la butlla de Sant Cugat del 1098, és la que va fer Mn. J. Mas. Aquest erudit investigador aporta tres documents deis anys 985, 1017 i 1048 pels quals consta l'existència de l'església de Sant Pau, que és esmentada com a delimitació o punt de referència en la donació de certs alous a la canònica de la catedral de Barcelona els anys 985 i 1048, i que revelen que tenia culte el 1017, quan Travari li llega una vinya, on es fa enterrar.

Cap d'aquests documents, però, no en diu res del caràcter monàstic ni que tingués o hagués tingut una comunitat de monjos al seu servei.

Que Sant Pau era o havia estat un monestir abans de la seva restauració, al final del segle XI, ho diu clarament un document de l'any 991, que publica precisament Mn. Mas en tractar de Sant Pere de Puelles, però que no va utilitzar en parlar de Sant Pau del Camp.

Aquest document té, al nostre entendre, una importància cabdal, mentre no surtin altres documents més explícits, i deixa fora de dubte que Sant Pau del Camp fou un monestir almenys fins a la famosa desfeta d'al-Mansur del 985. Precisament aquesta incursió va destruir tot l'arxiu de Sant Pere de les Puel·les -com també destruí el de Sant Pau del Camp-, i quan la comunitat va haver retornat al cenobi femení va voler refer l'antic patrimoni, del qual havien perdut els documents que n'avalaven la possessió; per a obtenir això, varen convocar una assemblea jurídica de testimonis que, de paraula, li confirmaren davant els jutges i notari les antigues possessions. Això tingué lloc el dia 1 de gener del 991, i en el document hom llegeix, cap al final, que els testimonis confirmaren al monestir diverses donacions que aquest havia tingut des de Montcada fins al monestir de Sant Pau i del mar fins al cim de les muntanyes, que devia ésser la serralada de Sant Pere Màrtir, a Collserola o el Tibidabo; els mots exactes del document són: "*de Monte Chato usque in cenobio Sancti Pauli, de mare usque in ipso montium cacumine*". (Mn. Mas, op. cit., ap. XXIII, pp. 258-269).

Queda, doncs, fora de dubte que pels barcelonins del 991 -sis anys després de la destrucció d'al-Mansur- Sant Pau era encara considerat un monestir, bé que no tingués la sort de renéixer tot seguit com Sant Pere, potser perquè tots els moros moriren en la devastació. Calgué que passés més d'una centúria perquè l'església de Sant Pau tornés a ésser un cenobi.

Precisat aquest punt, sembla evident que es pot establir sobre base més ferma l'inici de la primera fundació sota el comte Guifré-Borrell o Guifré II, fill de Guifré el Pelós, un comte quasi oblidat fins als temps moderns.

Segons això, el monestir de Sant Pau degué ésser fundat pel comte Guifré-Borrell entre els anys 897 i 911; altrament, no s'explicaria que aquest comte es fes enterrar a Sant Pau del Camp i no a Ripoll, com el seu pare i altres membres de la família. Si bé Ripoll havia passat aleshores a mans del seu germà Miró, no té lògica que ell es fes enterrar en una senzilla esglésiola del suburbi barceloní i no a la catedral de Barcelona o a Sant Cugat del Vallés, les esglésies més importants deis seus dominis.

Les circumstàncies que acompanyaren la descoberta de la làpida funerària del comte pel gener del 1596 revelen que aquesta acompanyava una urna vítria o vitrificada amb les restes del comte que fou destruïda per ignorància

Aquesta làpida fou traslladada el 1618 per ordre de l'abat Pere Sanxo i col·locada a la paret exterior de la porta fora de l'església. El 1815 l'abat Parrella la féu posar a l'interior de l'església, però, atès que a l'altra banda hi tenia una inscripció romana, va ésser empotrada en el buit d'una finestra a la paret que hi ha entre el creuer de l'església i la capella del Sant Crist, el 9 de novembre de 1830, per tal que pogués ésser vista de cada banda. Això revela que hom va aprofitar, per a fer la tomba del comte, una pedra o un marbre romà, cosa corrent a Barcelona, i que hom també troba en altres inscripcions de l'època, en particular en la tomba o inscripció de Xixilona, germana del comte, de Santa Maria del Camí, de la Garriga.

Més tard fou encara traslladada de nou i fou serrada el mig per tal de poder empotrar en un mur de l'església les dues cares esculpides.

Una transcripció del text, feta sobre el facsímil que ha donat el canonge Gaietà Barraquer, en dóna la següent disposició:

A†ω SUB AC TRIBV...
 CIA CORPVS CONDA
 DI COMITI FILIVS WIFREDI SIMILI MODO CONDAM COMITIS
 NE MEMORIE DIMITTAT EI DNS AMEN OVI OBIIT VI KL MDII SVB
 ER DCCCCLII AN DNI DCCCCXIII
 ... XIII REG KARVLO REGE POST ODONI +

El text i la reconstitució que en dóna Abadal en el treball citat sobre el comte Guifré-Borrell és el següent, per bé que hi ha diversitats molt notables en la transcripció de les xifres de datació:

+ Sub hac tribuna jacet corpus quondam
 Wifredi comitis filli Wifredi simili
 modo quondam comite bonae memoriae.
 Dimittat ei Dominus. Amen. Qui obiit
 VI Kal. madii sub era CMLII. Anno
 Domini CMXIV, anno XIII regnante
 Carolo rege post Odonem +

Diu, en substància, que el cos del comte va ésser soterrat sota una tribuna, potser un pòrtic de l'església, el 26 d'abril del 911. Aquesta data ha estat fixada pels historiadors seguint els anys del regnat del rei Carles després d'Odó, que era la forma corrent de datar d'aquell temps, car els anys de l'era hispànica i els de l'Encarnació no corresponen pas a aquesta data, ans més aviat als anys 913 o 916.

De la vida del monestir entre la seva fundació i la seva suposada destrucció el 985 no n'ha quedat cap document, cosa rara però explicable, a causa la devastació de les tropes d'Al-Mansur, sobretot essent com era el monestir fora ciutat, i també, per altra banda, a causa de la manca d'una comunitat que refés el patrimoni i la documentació, seguint l'exemple de Sant Pere de les Puelles o de Sant Cugat.

Si el 991 se'n parla encara com a cenobi és perquè encara resta fresca la memòria de la seva existència recent, no pas perquè tingués cap comunitat, altrament no s'explicaria el fet que no en parlessin els testaments del comte Borrell II o de la comtessa Ermessenda (1057), on són citades la majoria de cases monàstiques, entre les quals Sant Pere de les Puelles, i fins i tot petits priorats, com Sant Miquel del Fai, Sant Sebastià dels Gorcs, Sant Miquel de Cruïlles, etc. Aquest silenci és una prova evident que no es reféu fins a la fi del segle XI.

✓ **La segona fundació**

El record no del tot esvaït de la seva antiga categoria monàstica i la persistència de l'església dedicada a Sant Pau degueren moure el matrimoni Geribert Guitard i Rotiendis a instaurar-hi de nou una comunitat.

Aquests senyors, coneguts per altres documents, semblen ésser el tronc originari, o una de les primeres anelles conegudes, del llinatge deis Bell-lloc, que tenien el seu castell a Bell-lloc, dintre el municipi actual de la Roca del Vallés.

Geribert Guitard consta casat el 1073 amb Guília Arbert, que morí aquell mateix any i li deixà els fills Arbert Ramon i Ramon; sembla emparentat per la seva muller amb la família Castellvell, i pel seu patronímic hom l'ha cregut també emparentat amb la casa vescomtal de Barcelona. Casat en segones núpcies amb Rotlendis, va dotar l'església de Sant Pau d'un alou d'extensió desconeguda; la va unir al monestir de Sant Cugat del Vallés, abans del 1098, per tal que aquest li posés una comunitat monacal. Això se sap per la butlla donada pel papa Urbà II a Sant Cugat del Vallès on consta, entre les possessions d'aquest monestir, "l'església de Sant Pau, extramurs de Barcelona, amb l'alou que li van donar Geribert i la seva muller ; amb totes les coses que ara té o en endavant posseïxi".

La fundació devia retardar-se alguns anys, i per això els esmentats esposos, amb una donació que sembla ésser testamentària, el 29 d'abril de 1117 varen posar el monestir de Sant Pau sota la tutela i protecció de la Santa Seu, amb l'obligació de pagar-li cada any un morabatí de cens. Així ho recorda Censius en el *Liber censuum* de l'església romana.

Aquesta darrera notícia i la data són fornides per la lauda sepulcral que els Bell-lloc varen fer gravar el 1307 per a enterrar-hi Guillem de Bell-lloc i recollir-hi les cendres deis fundadors de la casa i llurs avantpassats.

La tomba deis Bell-lloc porta una petita inscripció en lletres gòtiques, encaixada a la part inferior de la tomba, on es llegeix

+ HIC IACENT MONASTERII FVNDATORES +

El text d'aquest important document epigràfic és el següent:

"El sis de les nones de maig de l'any del Senyor 1307 va morir Guillem de Bell-lloc, que va fundar un aniversari i va ésser enterrat amb els seus pares; i varen ésser traslladats aquí els cossos deis venerables Guibert Guitard i de la seva muller Rotlendis, que varen fundar aquest monestir i el varen oferir a l'església romana el 3 de les calendes de maig de l'any 1117".

La fundació es devia fer pels volts del 1117, car, en una altra butlla de confirmació de béns de Sant Cugat, donada pel papa Calixt II el 15 de febrer de 1120, ja hi consta "el monestir de Sant Pau, extramurs de Barcelona, amb l'alou que li va donar Geribert i la seva muller". Hem subratllat el mot monestir, que aquí apareix per primera vegada en comptes del mot església de la butlla del 1098.

La primitiva comunitat era regida per un prior, dit Ponç, que, segons diu un document del 1127, era mal administrador i havia empenyorat part del primitiu patrimoni.

És difícil de saber quin era l'alou donat pels esposos Geribert (no Guibert, com diu la lauda sepulcral tardana) i Rotlendis; segurament devia ésser en bona part als voltants del monestir, on hi havia les famoses hortes de Sant Pau, sotmeses al domini del seu prior, i també devia incloure, si hom ha de creure un erudit membre de la família Bell-lloc del

segle passat, el castell de Bell-lloc, amb la seva església de Sant Pere, de la qual el monestir de Sant Pau tenia el domini suprem i la família Bell-lloc el domini útil.

Molts autors han dit, i ha estat acceptat quasi com una veritat històrica, que l'església de Sant Pau i el seu monestir foren destruïts de nou en la invasió dels almoràvits del 1114; d'això, però, no n'hi ha cap referència documental, de manera que allò que va ésser llançat com una mera congruència històrica per a justificar-ne la fundació el 1117, o sigui, tres anys després de la suposada destrucció, ha estat admès com a veritat. El que és cert és que l'intent de fundació de Geribert i Rotlendis és anterior al 1098 i que no té res a veure amb la incursió dels almoràvits.

Per a concloure aquesta segona i definitiva fundació cal fer esment d'un altre document, del 30 de desembre del 1127, pel qual resten aclarides algunes circumstàncies dels primers temps i el paper d'endegador del monestir de Sant Cugat. En la data anterior, Oleguer, arquebisbe de Tarragona i bisbe de Barcelona, amb una sèrie de bons homes (probi homines) de Barcelona, als quals els fundadors de Sant Pau Geribert i Rotlendis havien encarregat la vigilància i l'endegament del monestir, varen encomanar de nou a l'abat de Sant Cugat del Vallés, Rutiland, l'església de Sancti Pauli de Campo a fi que l'ordenés pel millor servei de Déu i de l'orde monàstic i hi establís un prior i monjos que des d'ella servissin Déu.

Si bé és cert que pel contingut d'aquest document, guardat al cartulari de Sant Cugat del Vallés, sembla se'n desprengué una nova fundació, el mateix document diu que a Sant Pau ja hi havia monjos sota el govern del prior Ponç, però que aquest era mal administrador i tenia empenyorats molts béns del monestir; aquesta és la causa per la qual Oleguer i els bons homes de Barcelona urgeixen a l'abat de Sant Cugat que redimeixi les penyores fetes pel prior Ponç i que aquest sigui avisat pel capítol monàstic de Sant Cugat, de manera que, posat cas que no s'esmeni, sigui depositat al cap de 40 dies.

Es tracta, en resum, de posar bon ordre a la casa monàstica de Sant Pau, fundada, com diu la introducció del document, per Geribert i Rotlendis, que són també dits "constructors de l'església i donadors d'ella a Déu i a la seu de l'apòstol Pere".

El paper de Sant Cugat fou de tutelar els orígens i endegar la casa, però, a desgrat del que ha estat dit sovint, Sant Pau no va ésser mai un simple priorat de Sant Cugat, sinó que va actuar amb plena autonomia, segurament emparant-se en la seva subjecció immediata a la Santa Seu. La seva dependència de Sant Cugat ja s'havia esvaït del tot el segle XIII.

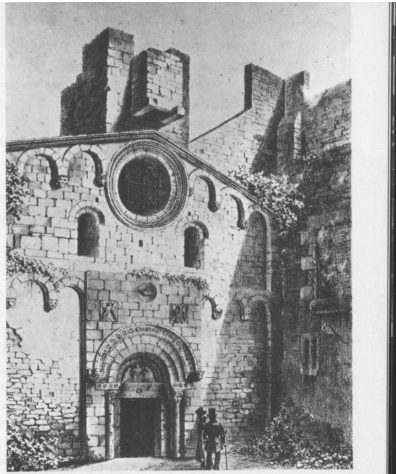
✓ **L'església de Sant Pau**

L'església de Sant Pau és un edifici del segon romànic, de mitjanes dimensions i força unitari, que ha plantejat problemes de datació, sobretot als estilistes de l'art romànic. No és pas el nostre intent de descriure-la detalladament, car això ja es fa en l'apartat corresponent, sinó senzillament de dir-ne quelcom des del punt de vista històric.

La majoria d'historiadors i arqueòlegs moderns (Lambert, Gudiol, Junyent, Puig i Cadafalch, Pellicer) s'avenen a assenyalar-li una cronologia que va del principi del segle XII al principi del segle següent; per tant, oscil·len dintre l'espai d'un segle, tot i

admetent l'aprofitament de dos capitells d'època visigòtica i potser d'algun altre element escadusser.

No és conegut cap document de consagració ni de dotació de l'església, i, per tant, resta un camp sempre obert a la hipòtesi. Es cert que Geribert i Rotlendis no es varen limitar a una simple dotació, sinó que edificaren o reedificaren l'església de Sant Pau, car en el document del 1127 instat per Oleguer i els bons homes de Barcelona coetanis seus són anomenats clarament *constructoribus* referint-se a l'església de Sant Pau, i, una mica més avall, *constructores ipsius ecclesie*. Tot el problema està a saber si és la mateixa església o una part de l'actual la que és obra deis esposos fundadors.

Una segona peça de datació podria ésser la inscripció de la llinda de l'església. És, aquesta, una peça que també ha fet córrer molta tinta i ha donat peu a diverses interpretacions: hi ha qui, fent una gratuïta interpretació del mot escrit en columna MÓA - SITI - NOS - VII -, hi ha volgut veure escrit IN HAC AULA MONASTICA BENEDICTI NOS VII MISSIT, i, doncs, ha volgut fer remuntar la fundació del monestir o aula monàstica al papa Benet VII, que ho fou entre els anys 974 i 983, i hi ha qui pren el mot *morabatins*, que equival a una classe de moneda (cal recordar que el monestir de Sant Pau pagava, des de l'any 1117, un

cens anual d'1 morabatía Roma), permoabatins, que és el nom erudit donat als àrabs, i així ha pretès que l'església fou obrada per set obrers sarraïns.

La transcripció correcta d'aquesta inscripció, composta d'un díptic lleoní que emmarca el crismó de la llinda i els mots SANCTVS PAVLVS + SANCTVS PETRVS, creiem que és:

+ HAEC DOMINI PORTA VIA EST OMNIBVS HORTA IANVA
SVM VITAE PER ME GRADIENDO VENITE RENARDVS PRO
SE ET ANIMA UXORIS EIVS RAIMVNDIAE MISIT IN HAC AVLA
MORABITINOS VII

O sigui: "Aquesta porta és el camí del Senyor per a tots, el portal de l'horta de la vida. Veniu-hi tot passant per mi. Renard, per ell i per l'ànima de la seva esposa Ramona, va donar 7 morabatins per a fer aquesta església".

La identificació del matrimoni de Renard i de Ramona donaria nova llum per a datar una part importantíssima de l'obra de l'església, la part esculpida del portal, pagada potser amb els 7 morabatins oferts per aquests donants.

Sobre la construcció del claustre, les referències epigràfiques i documentals són nul·les; hom tendeix a admetre una època situada a la primera meitat del segle XIII, per tant, una mica posterior a l'església.

Els primers documents dels segles XII i XIII diuen que els altars tradicionals de l'església eren el de Sant Pau, el de Sant Jaume i el de Sant Nicolau; al final del segle

XIII apareix el de Santa Maria, i al segle XIV hi ha les primeres notícies del de Sant Benet.

En temps moderns, aquests altars i advocacions sofriren canvis i desplaçaments, car, segons una relació del 1782, aleshores hi havia l'altar major dedicat a Sant Pau, on radicava la confraria ciutadana des espasers, l'altar de Sant Galdric, el de Sant Benet, el de la Mare de Déu del Roser i el del Sant Crist en una capella annexa.

La devoció a Sant Galdric, el sant pagès, venerat al monestir del Canigó, fou particularment notable a l'església de Sant Pau. Una part de les seves relíquies foren traslladades al monestir de Sant Pau des del de Sant Martí del Canigó l'any 1654, amb motiu de les guerres del Rosselló. Diem "una Part" perquè sabem que una altra part d'aquestes relíquies foren traslladades a Perpinyà, on són encara venerades. Sant Galdric és el patró primitiu dels pagesos catalans, sobretot de la Catalunya del nord. Les relíquies traslladades a Barcelona foren col·locades en una urna a l'antic altar de Sant Nicolau, advocació que aviat va ésser desplaçada per Sant Galdric.

També era molt famós l'altar del Sant Crist, per una famosa talla del crucificat, de tradició gòtica, que una relació miraculosa datava d'abans del 1542.

El 1821, en vigílies de l'exclaustració, hi havia els mateixos altars del 1782, i hom en té una detallada descripció deis retaules, imatges, quadres pintats i altres particularitats, que no detallem pel fet d'haver-se perdut tots.

A l'absis central hi havia hagut, en un altre temps, l'altar major, barroc, dedicat a Sant Pau, patró dels espasers. Entrant i al costat dret, hi havia el retaule dedicat a Sant Benet, i al costat esquerre, l'altar del Roser i el de Sant Galderic.

En època moderna, els monjos adheriren al temple, a l'angle de la nau amb el braç septentrional del creuer, i amb l'entrada per la nau, una espaiosa capella del Santíssim amb retaule barroc. Dos grans tapissos a l'oli adornaven el presbiteri, a banda i banda de l'absis.

Fins al 1895, amb en què començà la completa restauració de l'església, el cor i, al seu centre, l'orgue ocuparen un lloc elevat sobre la porta d'entrada. En el mur interior, i a un nivell un xic més alt que la porta d'entrada, encara són visibles els vestigis d'aquest cor. Al costat meridional de l'absis hi havia la sagristia, de planta quadrada, segons sembla, molt ben proveïda.

Tombes

N'hi havia hagut diverses. Al centre de la nau i al peu del cor hi havia la de l'abat Josep Sastre, mort l'any 1683, que fou el qui féu construir l'altar del Roser. La del gremi d'espasers era a tocar de la barana del presbiteri, entrant, vers el costat esquerre. També n'hi havia una a casa absis lateral.

✓ **La vida monàstica**

Les notícies sobre la vida monàstica del priorat de Sant Pau del Camp en el curs del primer segle de la seva existència, és a dir, entre els anys 1127 i 1212, són pràcticament nul·les en les obres d'història monàstica publicades fins avui. És, aquesta, una llacuna imperdonable, car és l'època de les principals construccions; per alguns testaments se

sap la persistència de la casa, per bé que sempre inferior, en la consideració ciutadana, al monestir de Sant Pere de les Puel·les, que aquell segle iniciava una gran puixança.

Entre els anys 1212 i 1219 actua en la documentació de l'època un prior de Sant Pau de nom Arnau, que fa actes d'establiment i vendes.

A partir del 1229, arran de la fundació de la Congregació Claustral Tarraconense, iniciada el 1219, que unia en una sola congregació la majoria de monestirs benedictins de les terres catalanes, comença a aparèixer i a actuar decididament el prior Ramon, que el 1229 fou nomenat president del capítol de la Congregació i que, alhora, fou comissionat pel Sant Pare per a visitar els monestirs exempts. Fou prior fins a l'any 1232 o 1233.

Un altre prior de nom Arnau (per tant, un Arnau II), que es diu *prior Sancti Pauli de suburbio Barchinone*, és també un dels tres visitadors de la Congregació Claustral els anys 1233 i 1234, o sigui, tot just hagué succeït a Ramon I, i hom el troba a Ripoll, juntament amb el sagristà de Lleida, on va precisar les atribucions del cellerer i normes de govern per a l'abat. El 1237 presidia, juntament amb els abats de Ripoll, Amer i Sant Benet de Bages, un altre capítol general de la Congregació.

Es veu que molts dels primers capítols generals de la Congregació Tarraconense, dita també Cesaraugustana pel fet d'incloure molts monestirs aragonesos, es reunien a Sant Pau del Camp, pràctica que esdevingué cada vegada més freqüent, fins a arribar quasi a ésser una norma en els temps moderns.

Aquestes assemblees d'abats, priors i representants dels diferents monestirs donaven una nota d'importància al petit priorat de Sant Pau i posaven en relleu el valor estratègic de la seva situació ciutadana, que més tard el féu ésser cobejat per Montserrat, la Congregació i la Portella.

El prior Arnau II va ésser substituït per un altre Ramon (un Ramon II), que actua en els documents de la casa i de la Congregació Claustral entre els anys 1248 i 1254.

Si bé el nostre intent no és pas de seguir fil per randa la vida de la casa ni a cronologia dels priors, consignem aquestes notes primícies que ens donen una idea de la importància que anava adquirint el cenobi.

Una lauda sepulcral existent a Sant Pau notifica que el 6 d'abril de 1260 moria el prior Berenguer de Solicrup, que va fundar un aniversari i va fer també una fundació per a pagar focos (vestits de llana) per als monjos.

La vida interna de la comunitat és coneguda, al principi del segle XIV, gràcies al treball citat de Mn. Baucells. El segle s'inicià amb la mort del prior Berenguer del Riu, que, segons la seva lauda sepulcral, s'esdevingué el 27 de novembre de 1300, i que va fundar un aniversari, com també ho féu el monjo Pere, mort el 17 de juliol de 1304.

Els priors que el succeïren, Pere Ferran (1305-1318) i Ramon d'Olzinelles (1322-1327), regiren la casa en uns moments de màxima eufòria, quan la comunitat es componia d'uns vuit o deu monjos i algun donat, com Pere de Gavarret (1315).

Aquest augment de comunitat (quasi el doble del personal normal de la casa, que acostumava a ésser de quatre o cinc monjos) va obligar el prior, Pere Ferran, a fer nova la sala capitular i el dormitori, segons diu la seva lauda sepulcral del primer de febrer de 1318. Entre els monjos hi havia els càrrecs acostumats en els monestirs: el sagristà, que tenia cura de l'església i dels ornaments, el cambrer, encarregat de la roba dels monjos i dels paraments de la residència monàstica, i l'infermer, encarregat de la infermeria i de l'hospitalitat de la casa.

Dintre el mateix segle XIV, sobretot en la seva primera part, hi hagué una autèntica pluja de fundacions d'aniversaris, de ciris en les festes principals, de pitances o àpats monjos ; fins i tot la institució i dotació d'un nou amb l'obligació de celebrar una missa diària a l'altar de Sant Nicolau i de Sant Benet, a càrrec del ciutadà de Barcelona Pere Pincerna. Els fundadors són priors, monjos, familiars de monjos o simples ciutadans; tot és indicatiu d'una vitalitat que creiem més filla de la caritat i protecció ciutadana que no pas d'un acreixement de les rendes del monestir, que, segons la taxa del delme que hom pagava a Roma, al final del segle XIII eren força moderades. Sant Pau pagava a la Santa Seu 520 sous de delme, quantitat que no arribava a la meitat de la taxa que pagava Sant Pere de les Puel·les i que era inferior a la del prior canonical de Santa Eulàlia del Camp, de Barcelona, i a la d'algunes administracions particulars de la catedral.

✓ **El monestir fins a la seva unió amb Montserrat**

De la segona meitat del segle XIV fins al darrer terç del segle XVI el monestir de Sant Pau passà per una fase d'estancament i per una llarga crisi, parella a la de la majoria de cases monàstiques catalanes petites i mitjanes.

Priorologi de Sant Pau

Ponç	1127
Arnau	1163-1175
Pere Ferrer (Ferrario):	1191-1210
Arnau:	1212-1227
Ramon:	1230-1232
Arnau:	1235-1246
Ramon:	1250-1260
Berenguer de Solicrup (electe el 1262):	1263-1276
Berenguer de Riu (monjo el 1262):	1285-1298
Ramon:	1299
Pere Ferran (Ferrando):	1303-1318
Ramon d'Olzinelles:	1322-1336
fra Ramon (possiblement l'anterior?):	1338-1347
Berenguer de Mataró:	1350-1368
Ramon Guixar (Guixario o Guixano):	1373-1376
Pere Oliver:	1391
Pere d'Illa (Insula):	1396-1406
Joan Ça Trilla (de Trilea o Çatria):	1414-1415
Galzeran Carbó:	1424-1429
Jordi de Castellet:	1443
Pau Plegat:	1477-1478
Jaume Oliver:	1508
Pere Masó:	1534-1562
Francesc Rusinyol:	1594-1616

Quan hagi estat estudiada degudament l'abundant documentació d'aquesta època que hi ha a la Secció de Monacals de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, hom podrà estudiar detalladament aquest període de decadència, que ara coneixem solament per espumes a través de notes de Mn. Mas i de les notícies publicades de les visites periòdiques fetes a Sant Pau pels visitadors de la Congregació Claustral. L'indici més evident d'aquesta decadència és la disminució del nombre de comunitaris a quatre al final del segle XIV, a cinc durant una part del XV i a un parell de monjos i el prior en el decurs del segle XVI.

La importància del monestir dintre les cases religioses del país continua pervenint-li d'un fenomen extern: la reunió periòdica de la majoria de capítols de la Congregació a Sant Pau, cosa que ocasiona que la majoria de decrets importants apareguin com a presos i signats a Sant Pau.

En començar aquesta època va tenir especial relleu el capítol celebrat a Sant Pau el 1358, on va ésser decretada una recapitulació de les constitucions de la Congregació Tarraconense i Cesaraugustana per concordar-les amb les disposicions de la butlla del papa Benet XII. La recapitulació fou aprovada en un nou capítol reunit a Sant Pau el 3 de maig de 1361.

El dia 3 de maig, festa de la Santa Creu, era el dia assenyalat per a la celebració dels capítols, en els quals prenia sovint part destacada el prior de Sant Pau. Per bé que en la recapitulació esmentada fos declarat que els capítols se celebrarien cada tres anys, dos triennis en un monestir de la província eclesiàstica de Tarragona i el tercer en un de la província de Saragossa, la norma no es va complir mai del tot, i la majoria de capítols es varen continuar celebrant a Sant Pau, sense seguir les diferents abadies i monestirs del país, com volien els autors de la recapitulació.

Hi ha notícies de capítols celebrats a Sant Pau els anys 1416, 1421, 1427, 1441, 1447, etc. Té especial importància el capítol del 1490, pel fet d'ésser el darrer capítol, celebrat a Sant Pau, on foren convocats tots els abats i priors de les dues províncies eclesiàstiques de Tarragona i Saragossa, si bé només hi assistiren dotze abats i priors i alguns procuradors d'altres dignataris absents. Dos anys després començava l'escissió al si dels monestirs catalans, a partir del moment que fou unit per decret reial el monestir de Montserrat a la Congregació castellana de San Benito de Valladolid (1492), al qual seguiren més tard monestirs de Navarra i la Rioja de la província Cesaraugustana i el català de Sant Feliu de Guíxols (1521).

En endavant, els capítols de Sant Pau foren potser menys lluïts, però s'hi continuaren celebrant, i cada vegada amb més assiduitat, com ho revela la següent cronologia: 1497, 1500, 1503, 1506, 1518, 1524. 1534, 1549, 1556, 1560, 1566, 1569 i 1574.

L'any 1563 hi hagué desavinences entre els tres o quatre comunitaris que formaven el monestir de Sant Pau, de manera que l'afer fou tractat en el capítol general tingut a Santa Maria de la Penya, a Graus, on hom decidí de traslladar o destinar a Rodes el monjo de Sant Pau Joan Arbós i de portar a Sant Pau el monjo de Banyoles Miquel Ballaró.

Entretant, el monestir de Montserrat, sotmès a la congregació castellana de Valladolid i sota la regència d'abats forasters, havia posat els ulls en el priorat de Sant Pau, i, d'una manera quasi sobtada, va aconseguir que el papa Gregori XIII, el 1577, decretés la unió

de Sant Pau del Camp, amb totes les seves rendes, al monestir de Montserrat, amb el pla d'establir-hi el col·legi de formació dels monjos del seu monestir i dels altres monestirs catalans units a la Congregació de Valladolid.

Ni els monjos que residien a Sant Pau ni la Congregació Claustral Tarraconense varen avenir-se a aquesta unió; per això, el 18 de setembre de 1578 fou convocat un parlament a Barcelona per part dels dos presidents de la Congregació Claustral catalana per protestar enèrgicament contra aquesta unió, i, amb l'acord dels dos monjos de Sant Pau Benet Amat, prepòsit, i Joan de Pueyo, sagristà i prior claustral (que ja vivia al monestir el 1569), hom va decidir d'enviar un monjo a Roma per protestar contra aquesta unió, que privava la congregació catalana d'un monestir que els era molt important com a lloc de reunió, i sobre el qual tenien, a més, també els seus projectes.

El monjo elegit fou el ripollès Jeroni Tort, que va marxar tot seguit cap a Roma, on no solament va treballar perquè el monestir de Sant Pau no fos separat de la Congregació Claustral Tarraconense, sinó que proposà que es pogués traslladar a Sant Pau el col·legi o seminari de la Congregació, establert provisionalment a Lleida, per a la qual cosa ja havien estat sol·licitats els permisos corresponents a Madrid i a Roma.

El dia 20 de novembre del mateix any 1578 el monjo Tort ja havia retornat de Roma, explicava en un nou parlament les impressions copsades i parlava del plet llarg i costós que caldria mantenir amb Montserrat si hom volia recuperar el monestir de Sant Pau.

Mentre va durar el plet, es va reunir un capítol a Sant Pau, el 1581, on es va tractar, no cal dir-ho, del problema que representava la unió d'aquest monestir a Montserrat, i hom va fer els plans per al col·legi-seminari que hi volia instal·lar.

Les coses no anaren tan bé com pensaven els membres de la Congregació Claustral, i el 1584 estava a punt d'ésser fallat el plet a favor de Montserrat; per això, el capítol del 1584 fou celebrat a Sant Pere de les Puel·les i el del 1587 a Montsó. Però vers el 1590 la resistència de Montserrat va cedir; el monestir de Sant Pau va deixar d'interessar Montserrat, per la pobresa de les rendes i perquè els monjos de Montserrat que hi eren tramesos perdien el fervor monàstic i no volien retornar a la muntanya. Les ambicions de Montserrat es decantaven ara pel monestir de Sant Benet de Bages, més ric, més proper al de Montserrat i, doncs, més d'acord amb les seves conveniències o necessitats.

Els tràmits es varen concloure amb una butlla del papa Climent VIII del 9 de setembre de 1593 per la qual desvinculava de Montserrat el priorat de Sant Pau del Camp i li unia, en canvi, el monestir de Sant Benet de Bages.

Sant Pau va recuperar l'antiga independència, i de l'any 1594 al 1616 fou regit pel prior Francesc de Russinyol. A partir d'aquest moment tornaren a ésser-hi celebrats amb regularitat els capítols de la Congregació Claustral, els anys 1594, 1597, 1606, 1609, 1615, etc.

En el capítol del 1597 va ésser decidida la redacció d'una nova recapitulació de totes les constitucions provincials de la Congregació, que hom féu respondre a les instàncies del rei Felip II, que pressionava per la reforma de la Congregació Claustral Tarraconense. El prior de Sant Pau, Francesc de Russinyol, fou un dels comissionats per a la redacció.

Però la independència de Sant Pau durà poc temps, car un altre monestir hi havia posat els ulls: el de Sant Pere de la Portella, del Berguedà, que des del 1611 era regit per l'abat Pere Sanxo, un antic monjo de Montserrat. Abans del 1615 l'abat Sanxo ja havia escrit al rei Felip III sol·licitant la unió, i aquest havia escrit al president de la Congregació Claustral i als bisbes de Barcelona i d'Urgell informant-los sobre la pretesa unió i demanant-los parer. Els primers tràmits, però, restaren suspesos fins a la mort del prior Russinyol.

✓ **Unió de Sant Pau al monestir de la Portella**

La unió definitiva va ésser gestionada el 1616, arran de la mort del prior Russinyol. El primer de juny de 1616 el rei instà de nou per la unió amb una carta al cardenal Borja, on hom detallava les característiques que presentaria la unió de totes dues cases: aquesta unió es faria traslladant la comunitat de la Portella a Sant Pau, que en endavant es compondria de sis monjos i l'abat, amb els oficis de paborde, sagristà, cabiscol i sots-cabiscol; a la Portella, només hi restaria un vicari perpetu, per a la cura d'ànimes de la feligresia, dotat amb les rendes del benefici de Sant Antoni que revertien a l'abat o bé amb cent ducats anuals.

Tot això va merèixer l'aprovació del papa Pau V, que va confirmar la unió i el trasllat de la comunitat de la Portella a Sant Pau del Camp amb una butlla del 27 de novembre de 1617.

No cal dir que aquesta mesura era una nova injecció de vida per a la casa de Sant Pau, tan decaiguda els dos segles anteriors. La casa tenia per primera vegada un abat al capdavant i, per tant, passava de priorat a abadia. El nou abat s'intitulava indistintament "abat de Sant Pau" i "de la Portella", si bé més tard fou obligat a anteposar el nom de la Portella al de Sant Pau.

Abaciologi de Sant Pau

(abats alhora de Sant Pere de la Portella i de Sant Pau del Camp fins a l'extinció com a tal d'aquest monestir)

Pere Sanxo:	1616-1621
Antoni Reynalt:	1621-1631
Ermengol de Palau:	1632-1636
Jeroni de Peguera:	1636-1639
Miquel de Soler:	1639-1658
Gaspar Casamitjana i d'Erill:	1658-1662
Miquel de Calders:	1662-1667
Josep Sastre i Prats:	1669-1683
Benet de Sala de Caramany:	1684-1690
Ponç Puigdesalit i de Malla:	1691-1693
Joan Soler:	1695-1719
Josep Puigdorca i Pi	1720-1727 (electe)
Antoni de Portell i Font:	1728-1731
Francesc de Rius i Falguera:	1732-1741
Oleguer de Merlés de Massana:	1742-1762
Pau Fuster:	1763-1783
Francesc d'Escoffet i de Roger:	1784-1791

Ignasi Gras:	1792-1793
Cristòfor Blanco i Laplana:	1791-1808
Rafael de Parrella i de Vivet:	1811-1834
Joan de Zafont i de Ferrer (electe):	1834-1835

Això darrer, ho hagué de fer per la pressió deis habitants de l'abadiat de la Portella, que varen protestar tot seguit de l'abandó del seu secular monestir i varen incoar un plet a la Rota romana, el 1619, contra l'actuació de l'abat Sanxo i contra el trasllat de la comunitat a Barcelona.

Amb la partença de l'abat Sanxo cap a Ripoll el 8 de juliol de 1621, hom arribà a una concòrdia que va ésser signada a Barcelona el 14 de maig de 1624, mitjançant la qual restarien a la Portella tres monjos, i quatre a Sant Pau, regits, tots, per un únic abat, que havia d'anteposar sempre el títol de la Portella al de Sant Pau del Camp.

Els abats residiren quasi sempre a Barcelona; malgrat tot, feren visites sovintejades a la Portella, on l'abat Oleguer de Merlés de Massana féu arranjar, pel 1650, unes estances dignes de l'abat, que s'incendiaren el 1774 i que l'abat Pau Fuster va convertir en el sumptuós palau abacial de la Portella, ara en ruïnes, començat el 1775.

Però les mires dels abats i llurs actuacions normals foren al monestir de Sant Pau; durant els anys 1710 i 1711 l'abat Joan Soler hi féu edificar la nova residència abacial i cos principal del monestir, al qual s'accedia per l'antiga sala capitular. L'exclaustració del 1835 cloïa aquests vuit o nou segles de vida monàstica a Sant Pau del Camp, i amb l'exclaustració s'iniciava un llarg calvari per a la casa.

Els dos darrers segles foren d'intensa vitalitat per a la casa, tant per la seva unió amb la Portella com per la instal·lació a Sant Pau del col·legi-seminari de la Congregació i del seu noviciat.

La importància que adquirí en aquest temps la dignitat abacial de la Portella i de Sant Pau resta evident en constatar que alguns abats deixaren càrrecs abacials de Banyoles, Serrateix o d'Alaó per anar al monestir de Sant Pau, tot i que el nombre de monjos fos sempre molt reduït, no superior a cinc.

El col·legi de la Congregació Claustral i el noviciat

L'antic priorat i ara flamant abadia de Sant Pau del Camp havia de rebre en temps moderns una nova injecció de vitalitat i havia de complir una digna missió dintre la història benedictina catalana moderna, per bé que no fos alterada l'antiga comunitat monacal. Car els edificis i l'església de Sant Pau havien d'acollir, a partir del 1672, els novicis i estudiants dels diferents monestirs de la Congregació Claustral que, a recer dels seus murs, havien de rebre la formació i educació adients per retornar després a les respectives abadies.

Hem parlat ja dels intents de fundació i establiment d'un col·legi a Sant Pau entorn del 1577, que al final va ésser establert definitivament a Lleida, on el 1592 obtingué l'aprovació oficial i la dotació corresponent, amb les rendes d'antics priorats i abadies en decadència, per una butlla del papa Climent VIII.

Si hom va escollir Lleida fou per la seva tradició cultural i pel fet de considerar el lloc torça adient, atès que depenien de la Congregació diverses cases aragoneses. El col·legi

anava precedit o acompanyat del noviciat, on els postulants passaven un any de pregària i formació abans de fer la professió monàstica i de seguir els estudis corresponents d'humanitats, filosofia i teologia.

L'estada a Lleida va començar a esdevenir molesta per a alguns monestirs al principi del segle XVII. En capítols de la Congregació dels anys 1633 i 1636 hi ha queixes sobre el mal estat de la casa ocupada pel col·legi, que, diuen, "dificultava la bona formació dels futurs monjos", i, tot i que els paers de Lleida es varen comprometre a donar, per a construir una nova casa, l'antic castell reial o el que calgués, el col·legi era traslladat al cap de poc a Cervera, i finalment, el 1672, col·legi noviciat eren instal·lats a Sant Pau del Camp.

El col·legi posseïa rendes pròpies, administració pròpia i rectors o priors propis, de manera que, des del 1672, coexistiren dues o, si es vol, tres entitats diferents en el monestir barceloní. Això féu necessària l'ampliació i habilitació d'una part de l'antic monestir i també la construcció de dependències noves, tant per part del col·legi com de la comunitat de Sant Pau i la Portella. Les darreres, les va fer l'abat Joan Soler els anys 1710 i 1711, segons abans ha estat detallat.

Les rendes del col·legi eren formades per les d'antics monestirs i priorats que hi foren units o confirmats per la butlla papal del 1592 (el monestir de Sant Llorenç prop Bagà, el priorat de Salomó i Banyeres, del Penedès, el de Sant Marçal del Montseny, els de Falgars i Santa Maria de Cervià, de Girona, el priorat de Sant Ponç de Corbera, el monestir de Sant Llorenç del Munt, una part de les rendes del qual eren destinades per a la compra de llibres, el priorat de la Mare de Déu del Coll o de Font-rúbia, de Barcelona, i algunes heretats de Santa Creu d'Olorda i de Barcelona mateix). El noviciat es mantenia d'un subsidi especial que li feien, a proporció de llurs rendes, les diferents cases de la Congregació, i també tenia assignades algunes rendes especials, com una part de les de Sant Llorenç del Munt i del priorat de Santa Magdalena de Montclús, antiga filial de Sant Marçal del Montseny.

Eren considerades com a parts integrants del vell monestir l'abadia, la casa del monjo sagristà (més tard rectoria) i la sagristia, mentre que foren destinats a col·legi i noviciat el claustre, amb les seves dependències, la capella del Sant Crist i el cos modern d'edificació que l'allargava pel carrer de les Hortes de Sant Pau fins quasi al carrer de les Tàpies. La separació d'ambdues entitats és tan manifesta, que els visitadors de la congregació solien visitar les dues famílies en dies separats.

Els priors del col·legi s'intitulaven priors del col·legi de Sant Pau i dels diferents monestirs que tenien units. Alguns ens són coneguts, com Plàcid de Montoliu i de Ribes (1734), Pere de Llinàs i d'Escarrer (1762), Antoni de Dou i de Bassols (1778), Manuel de Regàs (1792), Jaume de Llança i de Valls (1803-1815), Llucià de Regàs (1815), Ignasi de Vilallonga (1816-1818) i Antoni de Rocafiguera (1818-1819).

El pla d'estudis dels darrers temps i altres notícies de la vida i fundacions del col·legi de Sant Pau, així com les professions monàstiques emeses a Sant Pau, ens són ben coneguts gràcies als treballs citats del canonge Barraquer i de Riera; a ells remetem el lector desitjós de més informació.

✓ **Exclaustració ; darreres vicissituds de Sant Pau del Camp**

El segle XIX fou un vertader calvari per al monestir i per al monument en general de Sant Pau. Tot just iniciada la centúria, la Guerra del Francès obligà a evacuar el cenobi, que el 1808 era destinat a hospital de les tropes franceses d'ocupació; la comunitat s'hagué de dispersar a la Portella, i els estudiants, a cases privades.

L'any 1809, els malalts foren traslladats al nou hospital habilitat a les Drassanes; però el monestir de Sant Pau va continuar en poder dels invasors, fins al 5 de maig de 1814 (dintre l'espai del 1811 al 1813 fou destinat a caserna de les tropes italianes, auxiliars de les tropes franceses d'ocupació).

El mes d'octubre de 1814 hom va poder obrir, per fi, el col·legi, gràcies al zel i a l'activitat del jove professor Joan de Zafont, que més tard fou elegit darrer abat de Sant Pau i de la Portella. El monestir i les seves dependències havien sofert molt durant els sis anys d'ocupació; una visita de l'any 1815 en dóna constància de l'estat d'abandó i de la pèrdua de molts llibres de la biblioteca, traslladada, en part, al convent de Sant Josep.

La tranquil·litat havia de durar poc temps, car en el Bienni Liberal, iniciat el 1820, el monestir i el col·legi foren dissolts: l'església passà al bisbat, amb la categoria de parròquia de nova creació mentre que l'ajuntament s'emparà de la resta d'edificis i decidí d'instal·lar-hi un escorxador públic, projecte que després fou desestimat, i hom ho destinà a casa correccional i una part a col·legi públic. Sortosament, el període d'emparament fou curt, i l'església i els edificis foren vigilats pel monjo i catedràtic Zafont, que hi va restar en qualitat d'ecònom i mestre. L'església fou retornada als monjos el 1814; en canvi, el col·legi no ho fou fins al 12 de gener de 1824, perquè entretant s'hi allotjaven provisionalment les tropes reialistes franceses, que havien entrat a Espanya per retornar el tron absolutista a Ferran VII.

El 1833 fou el darrer any que funcionà normalment el col·legi-noviciat i el monestir; el col·legi tenia dos catedràtics de filosofia i teologia i 16 estudiants, i el monestir, tres monjos, sotmesos a l'abat de la Portella i de Sant Pau.

Les revoltes antireligioses dels anys 1834-1835, seguides de l'exclaustració dels religiosos i la crema d'alguns convents, no tingueren conseqüències tràgiques per al personal de la casa, però extingiren definitivament tota mena de vida monàstica i religiosa al vell cenobi.

L'església fou declarada novament parròquia urbana d'aquest sector de la ciutat, mentre que els antics edificis monàstics, inclòs el claustre, passaven a propietat estatal i eren destinats a diferents usos, en especial al de caserna, per al qual la casa ja semblava tenir una especial aptitud, després dels dos períodes que no havia estat abans.

Al rector de Sant Pau li fou destinat només, com a habitatge, l'antiga casa del monjo sagristà, que era unida a l'església o absis de la banda nord.

La resta d'edificacions serviren, cap al final de la Primera Guerra Carlina o dels Set Anys, per a allotjar-hi les famílies liberals que fugien dels llocs ocupats pels carlins; això durà fins a la pau del 1840.

El 1842 foren establerts a Sant Pau dos col·legis públics, un de nens i un altre de nenes, que duraren molt poc, car el 1845 se n'emparava definitivament l'estat i els destinava a caserna.

La tropa establerta a Sant Pau va modificar, transformar i, en part, malmetre els antics edificis del col·legi i abadia, i a partir del 1848, per raons d'higiene, emblanquinà els claustres, operació que fou repetida quasi cada any, i així les seves venerables pedres restaren sota una capa sempre creixent de calç.

Algunes entitats culturals de Barcelona, en particular l'Acadèmia de Belles Arts, van reclamar tot seguit els antics sarcòfags, làpides i altres coses de possible trasllat del cenobi, per a salvar-les de la destrucció, entre les quals hi havia els dos sarcòfags de la família Bell-lloc, un amb les restes dels fundadors del monestir, que va reclamar tot seguit el comte de Bell-lloc, com a pertanyents a avantpassats seus i que li foren cedits per l'esmentada Acadèmia el 1855. Aquests sarcòfags passaren a l'església del castell de Bell-lloc, a la Roca del Vallés, però han retornat modernament al monestir.

Sant Pau fou caserna fins a l'any 1890; alguns anys abans va córrer la veu que l'estat es volia vendre l'edifici-caserna i, doncs, els claustres. Era això per allà l'any 1879. Tot seguit es varen mobilitzar els erudits de l'època, en especial Víctor Balaguer, que reclamaren que els claustres havien de passar a propietat de la ciutat. Es varen sumar a la campanya l'Associació d'Excursions Catalana i, en especial, el president de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques. La campanya no fou endebades, i va acabar amb la declaració de monument nacional per a l'església, claustre i sala capitular el 18 de juliol de 1879 i la promesa del ministre de foment que el claustre no seria venut a cap particular.

Un cop la tropa hagué evacuat els edificis de Sant Pau, el 1890, hom va començar tot seguit una nova campanya per a retornar el claustre i dependències annexes a la parròquia; això fou obtingut el 1896, en què l'expedient i concessió detallen que passen a la parròquia els claustres, els braços d'edificació que l'envolten i un pas al voltant seu.

Aquesta cessió fou seguida per una etapa d'intensa neteja i restauració de l'església i del claustre, iniciada pel rector Ramon de Magarola, mort el 1899, i continuada pels seus successors, els ecònoms Josep Bruquetas i Aurelià Estany. Tot va ésser fet d'acord amb els plans i projectes de l'arquitecte Francesc Villar i Carmona i amb la col·laboració d'entitats culturals ciutadanes. Hom netejà el claustre de la calç, escatà murs, tapà forats i portals i adobà altres estralls fets els anys de destinació a caserna.

El 1904 el rector Pau Ferrer completà la primera etapa de restauració amb la construcció d'una capella del Santíssim, imitació de gòtic antic, a l'indret de l'antiga sala capitular, que havia estat mutilada dos-cents anys abans amb la construcció, en el seu àmbit, de l'escala principal del monestir.

Durant la Setmana Tràgica, el 1909, l'església i la rectoria foren causa d'un petit incendi i d'una profanació, però no va afectar la integritat de l'edifici ni la part monumental.

El 1927 la Junta de Urbanización y Acuartelamiento, recentment creada a Barcelona, va cedir la resta de dependències de l'època monàstica a la ciutat, i l'ajuntament hi va

construir, a partir del 1930, el grup escolar de Sant Pau, vel de l'església. L'església, després de totes aquestes vicissituds i de les del període 1936-1939, ha perdut els antics retaules i altre mobiliari de parament, però manté sencera i restaurada tota la part monumental, que és un dels millors racons artístics de la ciutat de Barcelona.

✓ **Les propietats del monestir**

Llesta ja la redacció d'aquest compendi històric del monestir de Sant Pau, un bon amic i jove investigador vigatà, Manuel Rovira, va fer-nos sabedors de l'existència d'un Espéculo o resum de documentació del priorat de Sant Pau, que es conservava a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. La seva consulta va esdevenir tot seguit fructuosa, pel fet de proporcionar moltes notícies sobre aspectes encara inèdits del passat del monestir.

Aquest manual o quadern té per títol sencer Espéculo de pergamins del Arxiu del monestir de Sant Pau, i es guarda en l'esmentat Arxiu a la secció "Monacales Hacienda", lligall 117. Té 86 planes en foli i conté un extracte d'uns tres-cents pergamins, classificats en 29 plec. La documentació sobre el monestir de Sant Pau va de l'any 1175 al 1594, 1, per bé que el resum conté alguns documents anteriors a aquesta data, des del principi del segle XI, aquests o bé són interpolacions de documents procedents del monestir de la Portella o bé corresponen a algunes propietats de Sant Andreu de Palomar que més tard havien de passar al monestir de Sant Pau.

Val a dir, per tant, que cap d'aquests documents no aclareix res sobre els orígens del cenobi, ni sobre la datació del monument, ni invalida cap de les notícies fins aquí exposades; és, més aviat, un complement valuós per a precisar la cronologia dels priors -que donem en forma de quadre- pel fet d'afegir algunes notícies de complement i per a seguir amb força fidelitat l'augment i la gestió dels béns o patrimoni del priorat.

Com a notícies de complement hi ha les de la fundació d'una sèrie d'aniversaris pels monjos, des del 1274 (foli 61), de la fundació d'una llàntia o ciri a l'altar de Santa Maria per a l'hora del cant de vespres, el 1345 (folis 85-86), o de la fundació d'un benefici a l'altar de Sant Benet, el 1396 (foli 41), i altres notícies d'aquesta mena, sobretot de fundacions d'aniversaris i llegats piadosos. La cronologia dels priors ajuda a datar correctament, o, més ben dit, a fer veure la datació incorrecta d'algunes de les làpides dels priors que foren transcrites erròniament o bé que tenien les dates incompletes i que ningú no va tenir cura de completar quan moriren.

Per aquests documents i les seves signatures sabem també que la comunitat tenia un prior i quatre monjos el 1216, un prior i tres monjos entre el 1252 i el 1260, un prior i cinc monjos el 1296, un prior i set monjos el 1299 i el 1337, un prior i vuit persones, entre oficials i monjos, el 1375, i sols dos o tres monjos des de mitjan segle XV, quan el prior era un comendatari, el qual, a vegades, ni tan solament no era monjo.

Però el caire més interessant de tot aquest aplec documental és la descripció i l'inventari que a través seu hom pot fer dels béns i finques del cenobi. Com en un altre lloc ja hem dit, l'alou més important era format per les hortes superiors i inferiors del monestir (1331), que eren conreades per molta gent de Barcelona, però que eren quasi íntegrament sota el domini alodial del monestir: les transaccions, arrendaments i reconeixences de domini sobre aquestes hortes s'inicien el 1208, i continuen fins al segle XVI. En elles hi havia pous i sínies (1330 i 1335), i, en fer la muralla nova, una part restà inclosa en la ciutat emmurallada; així, el 1443, hom hi parla de l'Horta de

Sant Pau, situada dins a muralla nova, que termenejava amb el carrer que anava del portal de Sant Pau al Portal de Sant Antoni. Hom també parla sovint de les afrontacions i delimitacions d'hortes de la riera de Sant Pau (1219) i de les terres del monestir situades prop del cenobi, al lloc dit Quadres, a l'altra banda de la riera (1265). El mot *ultra riarium* és sovint emprat per a designar peces de terra. Igualment, és esmentat moltes vegades la Parchada de davant del monestir (1212, 1266, etc), que és el nom d'una partida de terres, així com el mas d'Alçaturre, situat prop del monestir, a Ponerit d'aquest (1263). Prop del monestir hi havia també la carraria de l'Horta (1262), i comencen a ésser citades cases al carrer de Sant Pau, a partir del 1312. Aquest raval de cases a l'entorn del monestir surt citat des del 1312 com a burg o barriada de Barcelona, i diu que hi passava el camí d'anar a Montjuic.

Fora d'aquest lot de béns que envoltava el cenobi, n'hi havia un altre de notable al Montjuic, lot constituït per cases, terres i vinyes, prop de l'església de Sant Fruitós (1253), on és feta una fundació d'aniversaris el 1296 i on hi ha esmentat un carrer de la Palma, veí de Sant Fruitós (1225). A Montjuic mateix, hom cita terres i vinyes del monestir, el lloc dit ça Roqueta i al Puig d'Aguilar, d'on davallava un torrent, i a la partida de Buada, sota el lloc dit Granada, de Montjuic (1325). Devien correspondre també per aquests indrets tres peces de terra del monestir, en terme del castell de Port, sobre les quals Guillem de Trilles, senyor del castell de Port, va confirmar el cens d'un morabatí que hi percebia Sant Pau.

El monestir posseïa també unes quantes cases a la ciutat de Barcelona, algunes de les quals procedents de deixes fetes pels ciutadans per a dotar aniversaris fundats a Sant Pau. Un dels lots més importants i antics era al carrer de la Boqueria, on el monestir tenia almenys quatre cases des d'abans del 1264; aquestes cases són esmentades per uns altres documents com a situades prop del portal i riera de la Boqueria (1304); un altre lot era a l'indret dit Còdols i carrer dels Còdols (1270), al raval de Barcelona, prop del litoral del mar (1252), on hi havia també el carrer de Viladalls o Viladalles (1350), a tocar de la riera de Còdols, prop del lloc on un document del 1367 diu que hi havia el bordell de Barcelona; per aquest indret, hom hi esmenta també un forn de propietat del monestir (1216); també posseïa terres prop de Santa Anna i cases al carrer de Volpelleres, que termenejaven amb la riera de Santa Anna (1255), cases al carrer del Calí, a tocar del Castell Nou (1175), cases davant el forn d'En Manresa (1338) i al carrer d'En Serra (1404), cases dins les muralles, prop del portal del Regomir (1340), cases al carrer dels Banys Nous (1214), un hospici al carrer de Na Bardonera (1412) i cases al carrer dels Capellans (1508 i 1534), al carrer d'En Roig (1582) i al carrer dels Ollers Blancs, prop del portal de Trenta Claus (1585).

Un altre grup important de béns era a la parròquia de Sant Andreu de Palomar, sobretot a la sagrera i voltants de Vilapiscina (1277). Era format per cases, terres i vinyes. Tres cases, almenys, eren a la sagrera de Vilapiscina, de la parròquia de Sant Andreu. També eren de la parròquia de Sant Andreu i propis del monestir els masos Sala i el de Ferrer d'Ermengol (1342), terres del mas Ombert (1355), el masça Parella, situat prop de la riera d'Horta (1357), i sobretot terres a l'indret dit Bogatell (1250), on hi havia el torrent d'aquest nom i on molta gent tenia terres per compte del monestir, cosa que indica que era un alou considerable. Aquest indret és esmentat com a situat prop del Coll de Vilapiscina (1276) i el mas Sala.

Prop de Barcelona el monestir de Sant Pau tenia també el mas Bertran (1236) i el mas Pomar (1266), a Sants, terres a Sarrià (1298), un cens sobre el mas Guinard, de Sarrià (1354), i altres béns adquirits per una permuta amb Pere de Guaibes (1330), i terres a Santa Eulàlia de Provençana, prop de l'Hospital de Torre Blanca (1295), terres a Sant Martí de Provençals (1299) i terres a Sant Genís dels Agudells provinents d'una fundació d'aniversaris (1350).

Fora del territori barceloní, trobem la masia de Ramon d'Òdena (1296), prop de Vilafranca, terres a Mollet, prop del monestir de Banyaloca (1314), la meitat del mas Riera, de Sant Vicenç de Prats de Lluçanès (1218), el mas Torama (1333), de Montmell, el mas de Pere Pruna, de Sant Vicenç de Vallrornanes donat al priorat el 1203, i altres petits béns esparsos de difícil identificació.

Però el lot for més important de béns era format per la quadra o territori autònom de Cantallops, del terme d'Avinyonet del Penedès. El prior tenia el domini senyorial i civil de la quadra, en la qual és esmentada també la capella de santa Margarida de Cantallops (1296). L'alou era format per cinc o sis cases i per terres que pagaven censos al monestir, que el 1499 s'instituïa simplement senyor del lloc i quadra de Cantallops. Aquesta quadra i la resta de rendes del Penedès foren cedides el 1723 al monestir de Montserrat, segons una nota posada al foli 63.

El prior de Sant Pau, segons hem vist publicat, va tenir també, fins al principi del segle XIV, la direcció i administració de l'Hospital de Cervelló, d'Olesa o Oleseta de Bonesvalls, que el 1328 va passar a l'administració de la mitra o del bisbat de Barcelona.

Diguem, finalment, que enlloc no hem vist que el monestir tingués cap dret o domini sobre el castell de Bell-lloc del Vallés, del terme de la Roca del Vallés I del veïnatge de Cardedeu, notícia que abans hem exposat, treta d'autors moderns.

Tot aquest conjunt de béns no era, però, res d'extraordinari, i, malgrat la possessió de cases i terres de Barcelona i dels seus voltants, les rendes del priorat eren més aviat minses, en comparació amb la majoria de monestirs del país, senyors de termes, parròquies i jurisdiccions. Ho diu clarament la butlla del 1593 per la qual Montserrat permuta el monestir de Sant Pau, que havia absorbit feia poc, pel de Sant Benet de Bages, en la qual, a part les raons de més proximitat a Montserrat del monestir del Bages i de més recolliment per a la vida monàstica, hi ha la menció, molt aclaridora, que les rendes de Sant Benet de Bages eren avaluades en 500 ducats d'or, mentre que les de Sant Pau del Camp només ho eren en 150 ducats.

➤ LA IMATGE DE LA MARE DE DÉU

A l'església de Sant Pau del Camp era venerada una imatge romànica de la Mare de Déu, que actualment és guardada en una de les dependències del Seminari Conciliar de Barcelona. Hem intentat d'escatir com la imatge anà a parar en aquest lloc i hem mirat d'aconseguir-ne almenys unes quantes dades.

La imatge és una talla romànica de fusta, recoberta amb una petita capa de guix i pintada. Fa uns 60 centímetres d'alt per uns 28 d'ample.

La Mare de Déu és presentada asseguda sobre un tron, del qual hom pot veure, a la part posterior, dos pilars decorats, un a cada costat, lleugerament motllurats i coronats per un pom. Aquests dos pilars, possiblement postissos i posteriors, són independents de la imatge i hi foren adossats, però de forma que és ben visible l'esclletxa que els separa de la figura.

La imatge respira una gran humanitat. Es tracta d'una dona senzilla, com les de l'època, de faisó humil i austera, bé que amb un posat distingit. La seva aparença, graciosa, desperta tendresa i traspua feminitat i candidesa. La seva expressió és serena, pacífica i respira gravetat. Vista des del costat dret té un posat rialler i benigne.

El cap de la Mare de Déu té una espessa cabellera que cobreix la testa i davalla per darrera el bescoll, on deriva en un petit vel que amb treballs li cobreix les espatlles.

La cara, petita i rodona, té les faccions només insinuades. Així, les celles són presentades com si es tractés només d'un apunt, igualment com els ulls, on la pintura ha suplert en bona part el treball de l'escultura. Les galtes, tot i que han estat esculpides d'una forma bastant elemental i esquemàtica, tenen la gràcia i l'esveltesa pròpies de la dona i constitueixen un dels trets més ben aconseguits de la imatge. El nas és punxegut i voluminós. Els llavis, matussers i amb poca fortuna.

El coll n'és la part més desproporcionada. És força més gros i llarg que no correspondria a aquesta imatge. No ha estat gens treballat.

Les espatlles són caigudes. El tronc és encarcarat i sense gaire relleu. Així, els plecs de la túnica amb treballs s'hi insinuen, i la forma dels pits és inexistent. Els braços, des de l'espatlla fins al colze, formen un sol cos, totalment enganxats amb el tronc, del qual es distingeixen pel lleuger relleu amb què foren dissenyats i pel sec que en marca la separació. A partir del colze, els braços s'estenen i es desenganxen del tronc.

La Mare de Déu va vestida amb una túnica, sobre la qual porta un mantell. La túnica, que forma un gran escot al coll, no ha estat esculpida en aquest indret, ans només pintada. Ja hem dit que al tronc el vestit forma uns plecs molt elementals. A l'indret de la falda, túnica i mantell es confonen i formen un gran plec horitzontal, sota el qual el vestit deriva en uns altres plecs, pocs i esquemàtics, que dissimulen totalment el genoll esquerre i marquen la forma del genoll dret.

Possiblement en un altre temps la imatge mostrava els peus, però ara hi són inexistents.

És evident que aquesta imatge, a més de les mutilacions que ha experimentat amb el pas dels anys, també fou víctima de restauracions i reformes que en variaren substancialment la forma primitiva. Així, per exemple, dubtem que la pintura que té actualment la imatge sigui l'original; no és de l'època ni la mostra que fa el teixit del vel del cap ni la banda vertical que dibuixa la túnica. No hi ha cap dubte, tampoc, que les mans actuals són d'una època molt posterior a la imatge; així, ni la seva línia barroca ni la posició que els fou donada tenen res a veure amb les mans que tradicionalment podem veure en imatges semblants. Tampoc no passarem per alt la manca del Fill sobre el genoll esquerre de la Mare, element imprescindible en la imatgeria d'aquella època; en aquest aspecte, encara ara la imatge presenta sobre el genoll esquerre els vestigis que hi senyalen l'existència del Fill en un altre temps.

Direm que, en general, els trets d'aquesta imatge són molt rudimentaris i elementals. És segur que, com en gairebé totes les imatges romàniques, l'objectiu de l'artista era totalment funcional. Hom no pretenia pas, amb aquestes imatges, de fer una obra d'art, sinó que més aviat hi cercava una finalitat eminentment catequètica.

Malgrat el risc que sempre suposa datar una imatge d'aquest tipus, creiem no anar gaire desencaminats si la situem a la segona meitat del segle XII.

La fusta, molt corcada, la pintura, ennegrida pel pas dels anys, les addicions fetes i les mutilacions diverses que aquesta imatge presenta demanen una acurada restauració.

➤ L'EDIFICI

✓ La façana

Bé que construïda al segle XII, presenta elements provinents d'èpoques anteriors.

El matacà superior era un dels elements del castell, un lloc protegit des d'on els guaites dominaven una certa extensió de terreny.

A les consoles s'hi troben un elements decoratius, començant d'esquerra a dreta i de dalt a baix:

- un lleó rastrejant,
- un cap humà rodó i voluminós. Sembla espantat.
- Una àguila amb les ales esteses,
- Un motiu vegetal a base de fulles,
- Un cap de bou
- Un motiu vegetal estilitzat,
- Un cap voluminós, més aviat d'un monstre.
- Un cap d'home
- Sobre una forma rodona s'encreuen dos objectes semblants a un corn.
- Un cap humà.

✓ La portalada

A sobre s'hi pot veure una la mà beneïnt de Déu a les persones que entren al temple.

Sota la mà són evocats els quatre Evangelistes tal com indiquen les inscripcions:

- A la part superior (lloc més digne): l'àngel (Mateu) que sosté un llibre amb la inscripció MATEVS; i l'àguila (Joan, al costat dret, de més dignitat) que amb les ales sosté un llibre amb les lletres IOHS (IOHANNES).
- En les pedres sortints que hi ha a la base de l'arc, a la cara de les gàrgoles: el lleó (esquerra, al lloc ífim) amb les lletres mutilades MARCUS; i el bou amb una cinta que hi ha escrit LVCAS.

Dues columnes emmarquen la porta. La de la dreta està més treballada i té el capitell visigòtic, possiblement del segle X.

L'arquivolta de la porta està decorat amb una gran varietat d'objectes en relleu que es repeteixen en forma pràcticament simètrica a banda i banda:

- disc central amb una creu grega inscrita en relleu en una concavitat (centre),
- mitja bola llisa (costats),
- cap d'home ovalat, amb barba i posat greu i consirós (tot baixant),
- colom frontal amb les ales lleugerament esteses (el de l'esquerra, mutilat),
- ésser monstruós amb les faccions senyalades i amb extremitats, com un pop,
- dues mitges boles amb una creu inscrita a la part superior (pa eucarístic?),
- mena de pinya llargaruda,
- mitja bola que fa de separació,
- peix amb dues ales damunt l'espina dorsal i dues més a la part inferior,
- peix amb una sola ala damunt l'espina dorsal i una altra sota el ventre, mirant en un mateix sentit, com els pans (podrien representar l'eucaristia).
- Mitges boles que simulen dos pans.
- Mitja bola llisa.

✓ **El timpà**

És de l'època de la restauració feta el segle XII. Al bell mig hi apareix la figura de Jesucrist assegut en majestat entre les figures dels dos apòstols, Pau a la dreta (la gentilitat ha passat a ocupar el lloc de la sinagoga) i Pere a l'esquerra. Ambdós van descalços (sembla una característica típica de la segona meitat del segle XII). Només l'església de Sant Pol de Sant Joan de les Abadesses té un timpà semblant.

✓ **El claustre**

Construït al costat del migjorn, el més assolellat (com el de Sant Benet de Bages i Sant Pere de Galligants). La planta és gairebé quadrada. Té 48 capitells, la major part ornamentats amb la clàssica fulla d'acant, però també: amb animals de la vida real (lleons, ocells de presa, àguiles, ocells); fantàstics (sirena); n'hi ha un amb un guerrer disparant el seu arc contra una gasela; un capitell que representa Adam i Eva i un altre els turments d'una dona.

Al mur lateral de la galeria est hi havia la sala capitular. Té una porta amb una finestra a cada costat. Una altra porta, també gòtica, comunicava el claustre amb l'església.

El fet que al palau episcopal de Barcelona, construït en temps del bisbe Arnau de Gurb (1254-1284), hagin estat constatades unes representacions decoratives que semblen una rèplica evolucionada de les del claustre de Sant Pau fa creure en la possibilitat que a Barcelona hi hagués un taller d'artesans, que es degué ocupar també de la construcció, a la catedral de Barcelona, dels capitells de la porta que dona al claustre.

✓ **Les inscripcions sepulcral**

Sant Pau fou emprat com a cementiri dels benefactors del monestir. Al claustre és on hi ha la major part de làpides.

1 i 2/ En un nínxol excavat en el mur occidental (esquerre) del braç del transsepte. Té una doble inscripció: una romana i l'altra, la més important, dedicada al comte Guifré-Borell.

La romana diu:

Maximià dedica aquest monument
Al seu bon patró, ---
Medani Clementí...
llibert de Climent
Sever August en el lloc designat
pel decret dels decurions.

Per l'altre costat, podem llegir:

Sota aquesta tribuna reposa el cos de Guifré, comte,
fill de Guifré, també comte, de felicitat memòria. Que
el Senyor el perdoni. Amén. Morí el dia 6 de
les calendes de maig de
l'era 952, l'any del Senyor 913
... l'any 14 del regnat de Carles, rei després d'Odó.

Devia formar part d'un mausoleu, per tal com al·ludeix a un pavelló (tribuna) construït sobre el lloc del sepulcre. Aquesta és la cronologia d'aquesta làpida:

- 1596: en ser construïda una claveguera, és trobada enmig de restes humanes i al costat d'una urna de vidre que possiblement contenia les despulles del comte Guifré-Borell.
- 1618: L'abat Pere Sanxo la fa traslladar al pati del monestir, al costat de la porta septentrional.
- 1815: A proposta dels catedràtics del col·legi, senyors Olzinelles, Baldric i Zafont, l'abat Rafael Parella la fa col·locar al costat de l'evangeli de la capella de Sant Galderic.
- 1830: En adonar-se que la làpida tenia una inscripció romana a l'altra cara, decideixen d'encaixar-la en el forat d'una finestra que hi havia a la paret, entre el creuet de l'església i la capella del Sant Crist, després capella del Santíssim, de forma que la cara amb la inscripció del comte mirava a l'església i la romana mirava a la capella.
- ? Posteriorment, al lloc de la finestra és oberta una porta. Això fa que hom col·loqui la làpida en la mateixa porta, encaixada a l'ample del mur. L'ecònom Joan Martí i Cantó, que dirigeix aquest trasllat, fa serrar la pedra de dalt a baix, per entre les dues cares esculpides. Així, les dues cares poden ésser exposades a la vista.

3/ Sota una finestra del mur que separa el claustre de la sala capitular:

Fra berenguer de Solicrup, prior d'aquesta
casa, fundà aquí un aniversari
i donà vestits de llana als monjos. Morí
l'any del Senyor 1293, el dia 13 de les calendes d'octubre.
El seu pare Ramon fundà aquí un aniversari.
Morí el dia 7 dels idus d'abril
de l'any del Senyor 1260.

4/ Encaixada al mur, sobre l'arca de pedra en la qual hi havia les despulles dels nobles. L'arca és situada a l'interior d'un nínxol gòtic del claustre. Va muntada damunt dos lleons ajupits i independents, que serveixen de peus:

El dia 6 de les nones de maig de l'any del Senyor 1307 morí Guillem de Bell-lloc, el
qual fundà aquí un aniversari
i és enterrat aquí amb els seus pares.
Aquí foren traslladats els cossos dels venerables Geribert Guitard
i de la seva muller Rotlendis, els qual fundaren aquest monestir i el lliuraren
a l'església romana el dia 3 de les calendes de maig de l'any 1117.

A la part inferior de l'arca hi ha incrustat un petit tros de marbre amb unes lletres gòtiques que diuen: Aquí reposen els fundadors del monoestir.

Segons sembla, Geribert Guitard i Rotlendis havien estat enterrats en un lloc o altre del monestir. L'emplaçament del sarcòfag devia escaure's en algun lloc poc adequat, puix que aviat fou profanat per la gent, fins que arribà a un punt d'abandó tal, que Guillem de Bell-lloc, que havia preparat al claustre aquest sarcòfag per ésser-hi enterrat ell en morir, decidí de traslladar-hi els cossos dels dos esposos a fi que fossin en un lloc més digne. L'any 1835, a causa de l'exclaustració, la làpida fou traslladada al Museu

d'Antiguitats, organitzat per l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. Posteriorment passà a l'església del castell de Bell-lloc.

5/ La làpida és encaixada al mur, sobre la tomba sepulcral. L'arca és col·locada en una mena de portal gòtic, i un dels costats dóna al claustre i l'altre a l'interior del temple:

Aquí reposa el noble Bertran de Bell-lloc
i el seu llinatge, els quals atorgaren molts béns
a aquest monestir. Morí el dia 7 dels idus d'abril
de l'any del Senyor 1279.

La inscripció indica que el monestir havia esdevingut el lloc habitual on la família Bell-lloc era enterrada. Aquest sepulcre, igualment com l'anterior, passà al Museu d'Antiguitats l'any 1835, des d'on fou traslladat a la capella del castell de Bell-lloc, prop de Cardedeu, després d'haver estat reclamat per la família Mercader, senyors de Bell-lloc i propietaris del castell. Amb la guerra incivil del 1936-39, ambdós sepulcres passaren a Granollers, on foren instal·lats al Museu Municipal. El zel de Salvador Nonell, aleshores vicari de Sant Pau del Camp, i la col·laboració de Belles Arts i de l'ajuntament de Barcelona feren que vers l'any 1950 ambdós sepulcres dels Bell-lloc retornessin al claustre de Sant Pau.

6/ Làpida encaixada al gruix del mur de l'església, a l'indret que correspon a l'antic portal que comunicava l'església amb el claustre:

Fra Berenguer de Riu,
prior d'aquest monestir, el qual
fundà aquí un aniversari
i morí el dia 4 de les calendes
de gener de l'any
del Senyor 1300.

7/ Fixada al mur de la nau de l'església, al costat del claustre:

Fra Guillem Despuig, monjo d'aquest monestir, pel
bé de la seva ànima instituí el que segueix: un aniversari
en moneda de nou sous; una pitança de nou
sous; en la festa de la Concepció de Santa Maria, un llum de cera
de sis sous; per a l'altar de Santa Maria i per als oficis de l'església, dues
llànties; un ciri per al cos de Crist en el dia de la Cena del Senyor;
i una candela en la festa del naixement i en la de la resurrecció del Senyor
i en la de l'assumpció de Santa Maria, i la celebració de tres misses
cada setmana a l'altar de Sant Jaume
Pregueu per ell, que morí l'any del Senyor 1300.

8/ Sembla que aquesta inscripció era dintre l'església, al costat de la porta del creuer:

Moriren Pere i Maria de Gavarret, els quals
establiren aquí un aniversari. Morí
Dècima, muller de Castellà de Gavarret, la qual
establí dos aniversaris:

un de nou sous pel convent i un altre
de mig morabití pels pobres. Morí
Castelló de Gavarret, donat d'aquest
lloc, el qual instituí aquí dos aniversaris,
un de nou sous pel convent
i un altre de sis sous pels pobres, l'any
del Senyor 1315.

➤ LA VIDA AL MONESTIR DE SANT PAU DEL CAMP AL SEGLE XIX

Les notes que segueixen han estat extretes del llibre *Las casas de religiosos en Catalunya durante el primer tercio del siglo XIX*, de Gaietà Barraquer i Roviralta. A Sant Pau del Camp de Barcelona hi havia compresos tres cossos diferents: l'antic monestir, el col·legi de la Congregació i el noviciat. L'abat de la Portella, Pere Sanxo, havia demanat al papa la unió del seu cenobi amb el de Sant Pau, gràcia que Pau V li atorgà en una butlla del 27 de novembre de 1617. Des d'aleshores, un mateix prelat regia tots dos monestirs, amb el títol d'abat d'ambdós. Però, segons sembla, al començament la Congregació no tenia cap centre docent en el qual es formessin junts els joves, per la qual cosa Felip II havia demanat al papa Climent VIII, els últims anys del segle XVI, que autoritzés la creació d'un col·legi comú. Concedida la gràcia pel papa, en una butlla del 14 d'agost de 1592, la Congregació fundà el seu col·legi a Lleida, des d'on, transcorreguts alguns anys, el traslladà al monestir de Barcelona. Igualment, l'any 1672, en aquesta mateixa casa de Sant Pau, hi fou instal·lat el noviciat comú. Els visitadors del 1815 marquen una separació total entre el monestir i el col·legi-noviciat, i visiten un dia el primer i un altre dia el segon. Hom considerava monestir el temple, l'abadia, la casa del monjo-sagristà i la sagristia, i col·legi el claustre i la resta de l'edifici, amb la capella del Sant Crist.

Unides ambdues abadies, la de la Portella i la de Sant Pau, llurs rendes restaren unificades; i així, explicada llur quantia, per cert amb una determinació completa, en tractar la de la Portella, resta explicada la de les que posseïa Sant Pau. Hom pot considerar, i ha de considerar, molt pobra l'abadia de Sant Pau; però molt més encara l'únic benefici monacal, el de sagristà, la renda líquida del qual figura en l'estat del *Tall de Religió*: 15 lliures catalanes anuals, equivalents a 8 duros.

El col·legi de la Congregació, per contra, posseïa:

- 1) el priorat de Sant Llorenç prop Bagà, a tocar del poble del seu nom, a l'aspre camí de Berga a la Cerdanya;
- 2) el de Salomó i Banyeres, a la província de Tarragona, i, prop, l'Arboç, limitant amb la de Barcelona;
- 3) el de Sant Marçal, antic monestir enfilat en un elevat port del Montseny, als límits de la província de Barcelona amb la de Girona; en aquesta casa hi havia dues quarteres mitja de terra de regadiu i cinc de secà, prestacions de censos i d'altres rèdits; la Congregació hi tenia un capellà, que tenia cura de la parròquia;
- 4) el de Falgars, a la província de Girona;
- 5) a la mateixa província, el de Santa Maria de Cervià, antic monestir, vora el Ter, al camí de Figueras a Girona; les terres d'aquest priorat (tots solien tenir terres adjuntes) són qualificades d'"heretatge de portar pa" pels anuncis de la desamortització;
- 6) el de Sant Ponç, al terme de Corbera, amb les terres i, alhora, amb una antiga i bella església romànica d'una nau, amb un gran creuer, tres absis típica de l'estil, volta de canó semicilíndrica i campanar de secció quadrada, col·locat a l'encreuament de la nau amb el creuer, tot en polits blocs de pedra tallada, i amb una imatge bizantina de la Mare de Déu de la Llet;
- 7) el priorat de Sant Llorenç del Munt, també un cenobi molt antic, dotat d'una molt notable església romànica, de tres naus i tres típics absis, situat en la molt elevada i dominant punta de la muntanya de Sant Llorenç Savall, a la serra que, pel costat nord,

limita el Vallès; una part de les seves rendes eren destinades a la compra de llibres del col·legi;

8) el de la Mare de Déu de Font-rúbia, vulgarment anomenat del Coll, sobre Gràcia, a Vallcarca (Barcelona);

9) les heretats de la Magdalena el mas Panadès, a Santa Creu d'Olorda; els priorats, com és apuntat més amunt, tenien llurs terres i rendes, que en alguns servien per al sosteniment del prior i en d'altres per al del col·legi;

i 10) dos censals, cadascun d'una pensió anual de 150 lliures, equivalents a 80 duros, radicats sobre una fàbrica del carrer de l'Om, de Barcelona. I potser posseïa encara d'altres béns de menor quantia, l'existència dels quals ignorem.

El noviciat gaudia també d'algunes rendes a Sant Llorenç del Munt, al priorat de Montclús i d'altres, i del subsidi que en proporció de llurs rendes líquides li pegaven totes les prebendes de la Congregació.

Amb les entrades respectivament ressenyades el col·legi el noviciat subvenien a despeses tals com honoraris del superior, catedràtics, empleats, priors dels diversos priorats que tenien capellà, etc, i, sobretot, a la manutenció dels joves, bé que a això només en part, per tal com els monestirs dels quals provenien abonaven a ambdós establiments, col·legi i cenobi, allò que el llibre de comptes anomena el manual, que consistia en 60 lliures catalanes (32 duros) anuals o una altra quantitat similar. Hom ignora quines despeses eren compreses en el manual, però els esmentats llibres de comptes expressen clarament que es referien a la manutenció, alguna vegada especifiquen que era per a "pa, vi i general". Alguns dels priorats dependents de Sant Pau formaven veritables parròquies, en les quals un capellà exercia cura d'ànimes, com és el cas de Sant Llorenç prop de Bagà, on hi havia un benedictí.

La família monàstica que hi havia a Sant Pau es componia de dues comunitats, o sigui, la del monestir, que constava de l'abat i del sagristà major, i la del col·legi, formada pel prior, el bibliotecari, els tres catedràtics (és a dir, un de filosofia i dos de teologia), els monjos joves escolars, els novicis, l'organista secular i els criats. La comunitat, per tant, constava només de dues persones, per tal com els del col·legi eren enumerats entre els dels monestirs d'on procedien, als quals, acabats els estudis, retornaven.

Ignorem l'edifici de residència dels altres empleats de la Congregació (president, secretari general i procurador general), així com les del tribunal de la presidència. Residien a Barcelona, i llurs reunions se celebraven en aquest col·legi. Creiem que alguns d'aquests alts funcionaris ocupaven les habitacions del primer pis dels costats sud i oest del petit claustre de Sant Pau.

El prior del col·legi era en realitat el qui el governava, i ocupava el primer pis de l'angle que forma l'edifici antic o del claustre amb l'ala dels joves, Els catedràtics ensenyaven, educaven i regien. Per poder-los vigilar, s'estaven a la primera cel·la de cada passadís de l'esmentada ala. La biblioteca ocupava el segon pis del priorat, i sobre la sagristia i el rebost, hi tenien les habitacions l'organista i els criats.

Els aspirants a monjos estaven al monestir que volien. Un cop admesos, venien a Sant Pau, on vestien l'escapulari i feien el noviciat durant un any, després del qual professaven. Després feien els estudis, però en dies de vacances retornaven a llurs monestirs. Els joves menjaven en un refectori comú, juntament amb els superiors i els

professors, i sortien a passeig només els dijous, en corporació, presidits pels catedràtics. Malgrat aquesta austeritat, els fills de famílies nobles o acomodades tenien tabac i llaminadures, coses que sovint, des dels balcons i finestres, eren tirades a l'hort a fi d'evitar càstigs per part dels superiors.

Els estudis de filosofia d'aquest col·legi gaudien del caràcter oficial dels acadèmics. Les seves portes eren obertes al públic, i eren molts els homes de carrera que hi cursaven estudis en determinades disciplines, car així s'estalviaven d'anar a estudiar a la Universitat de Cervera. Aquests estudis es componien de tres cursos, en els quals s'estudiava lògica, ontologia i principis de matemàtiques, psicologia, teologia natural, ètica i d'altres assignatures. Durant el curs 1833-34 hi havia, el tercer any, trenta alumnes seglars, i el curs 1834-35 la llista dels matriculats era de 121. Els drets de matrícula eren de catorze rals, set dels quals passaven a la Universitat de Cervera, a la qual era agregat el col·legi, i Sant Pau es beneficiava dels set rals restants.

Malgrat la irrisòria quantitat de la matrícula, els alumnes pobres eren dispensats del pagament. Així, l'església posava el seu interès per a combatre la ignorància. Una carta de la Universitat de Cervera del 7 de març de 1828 adreçada al col·legi conté elogis del seu ensenyament. La Diputació Provincial de Catalunya, en un certificat expedit l'1 d'abril de 1813, escriu que aquest col·legi de Sant Pau ha merescut sempre en aquesta província el millor concepte dels literats per la seva selecta doctrina.

Conseqüents amb la circumstància d'ésser públics els estudis de filosofia, les seves classes tenien lloc en peces del pis baix, a fi de facilitar l'accés a les persones externes al monestir, mentre que les de teologia tenien lloc en d'altres peces de l'edifici.

Els temps canviaren, i ja no foren tan propicis al col·legi. Publicat un nou pla d'estudis pel govern, l'any 1829 el col·legi adaptà l'ensenyament de filosofia a aquest pla, a fi que els seus cursos gaudissin, com sempre, de valor acadèmic. Però, pel que es veu, fou en va, segons es desprèn de la carta que el 8 de setembre de 1830 el secretari general de la Congregació dirigeix des de Barcelona a l'agent de la Congregació a Madrid. En aquesta carta diu que, havent estat tractat en la junta d'instrucció de la cort aquest afer de Sant Pau, tingué a bé d'assabentar-se de la solució donada: que "sempre han estat reconeguts a les universitats els cursos aprovats al nostre col·legi des del nou pla d'estudis fins avui. Aquest col·legi té totes les qualitats necessàries perquè aquests cursos valguin, per tal com és públic i autoritzat pel rei i pel papa...; en una paraula, la congregació no s'accontenta d'instruir en el seu col·legi només els seus individus, sinó que també admet a les aules tots aquells seglars que vulguin rebre l'ensenyament que hi és impartit, el qual merescué sempre i mereix encara actualment l'aprovació i els elogis de totes les persones amants de les lletres i de la bona doctrina existent a la capital".

El 21 d'octubre següent la direcció general d'estudis previngué al canceller de la Universitat de Cervera que no admetés com a vàlids els cursos de Sant Pau, per tal com aquest col·legi no havia obtingut, després del pla d'estudis, la seva revalidació. I en una carta del president de la Congregació, datada el 22 d'agost de 1831, hom llegeix que, malgrat haver demanat ell mateix al rei, amb el suport de l'ajuntament de Barcelona, que els cursos de filosofia de Sant Pau gaudissin del valor acadèmic davant les universitats, li fou denegada la petició.

Al reial col·legi del Sant Pau, Joan Zafont formà un notable gabinet de física, que cridà l'atenció pública per la variada i notable col·lecció d'instruments i aparells que contenia, construïts tots per artesans catalans. Desitjant aquest frares augmentar el seu gabinet amb una esfera copernicana que tingués més perfecció que una que examinà el 1821, procedent de París, el 1832 n'encarregà la construcció al modest industrial Joan Arau, màquina que en aquella època causà gran admiració.

Així mateix, Zafont reuní a Sant Pau una pila d'estàtues i baixos relleus d'homes notables, principalment antics, grecs, romans i d'altres països. D'aquest monjo i dels seus invents hi ha molt a dir, referent als fets del 1835.

Expulsats els religiosos de llurs cases, els cursos de filosofia de Sant Pau continuaren de manera oficial, bé que en un altre lloc. Al "Diario de Barcelona" del 8 d'octubre de 1836 hom llegeix l'anunci d'obertura de les classes de la Reial Acadèmia de Ciències Naturals i Arts, el qual acaba amb aquestes paraules: "A més, Joan Zafont seguirà el curs de filosofia que havia començat en el suprimit col·legi de Sant Pau del Camp, i donarà lliçó diària a les nou del matí i a les tres de la tarda. Els qui vulguin continuar el curs de filosofia s'hauran de presentar al professor Joan Zafont, que viu al carrer del Comte de l'Assalt, al davant del trencant de Sant Oleguer". Aquest anunci del diari durant l'època en la qual el fervor antimonacal era més gran, constitueix una bona prova del favor que a Barcelona prestava l'ensenyament del col·legi.

► PICASSO 1 SANT PAU DEL CAMP

De l'època que Pablo Picasso residí a Barcelona (1895-1904) hi ha dues obres seves relacionades amb el monestir de Sant Pau del Camp: el Claustre de Sant Pau del Camp (1896-1897), llapis conté sobre paper d'unes mides de 7,5 per 10,5cm, i l'Angle del Claustre de Sant Pau del Camp (desembre de 1896), oli sobre fusta amb unes mides de 10,1 per 15,5 cm i amb la indicació al revers Claustros de San Pablo.

Ambdues obres es conserven al Museu Picasso de Barcelona i procedeixen de la donació que féu Picasso mateix l'any 1970.

En la primera, l'escena del claustre és presa des de l'interior, i presenta la porció de claustre que dona als arcs gòtics de la sala capitular. És un dibuix de traç vigorós, un apunt de línia definida. En canvi, a l'oli dona vagament un angle del claustre, il·localitzable, també d'escàs detall, pintat amb tons marronencs i morats i a la manera de la pintura acadèmica del final del segle.

Aquestes obres, d'aprenent, s'agrupen amb d'altres de tema barceloní d'edifici i d'escenes religioses, petits olis i dibuixos, els quals preparen pintures com "La primera comunió" i "Ciència i caritat". És una època (setembre de 1895-octubre de 1897) d'ampliació de la forma, d'assimilació de temes i d'aprenentatge de la tècnica artística, alhora que anava fent coneixença de la ciutat, de la qual rebé com a primeres imatges la de Montjuic, la del monument a Colom i la del port quan arribà per mar, procedent de Màlaga, el 25 de setembre de 1895, amb la seva família, car el seu pare havia aconseguit el trasllat de la Corunya a Barcelona com a professor de l'Escola de Belles Arts de Llotja, els cursos de la qual seguí després Picasso. Així, des dels primers estatges prop del port (carrers Cristina, Llauder, Mercè) prengué contacte amb els barris populosos de Barcelona. L'any següent, a penes acabats de fer quinze anys, gaudí, gràcies al seu pare, d'estudi propi, al carrer de la Plata número 4, el qual compartí amb el seu amic Manuel Pallarés, i tot divertint-se s'anà formant, en una Barcelona en què triomfaven els pintors Meifrén, Rusiñol, Casas i Nonell, en què el Modernisme gairebé ho ornava tot i en què indústria i cultura, anarquia i afirmació nacional, feien vibrar una gran part de barcelonins, engrescats encara per l'Exposició Internacional del 1888 i que aviat havien de discutir bizantinament sobre el traspàs del segle. Un andalús establert a Barcelona no havia de tardar a capgirar la pintura i l'art en general. Aquest fou Picasso.

El monestir romànic de Sant Pau del Camp, Jordi Vigué, Artestudi, Barcelona 1974.

► JARDINS DE SANT PAU DEL CAMP

Característiques: 1,62 hectàrees.

Creats: 1992 per l'arquitecte Lluís Nadal.